ISSN 2518-1467 (Online),
ISSN 1991-3494 (Print)

«ҚАЗАҚСТАН РЕСПУБЛИКАСЫ
ҰЛТТЫҚ ҒЫЛЫМ

«ҚАЗАҚСТАН РЕСПУБЛИКАСЫ
ҰЛТТЫҚ ҒЫЛЫМ АКАДЕМИЯСЫ» РҚБ

Х А Б А Р Ш Ы С Ы

ВЕСТНИК

РОО «НАЦИОНАЛЬНОЙ
АКАДЕМИИ НАУК
РЕСПУБЛИКИ КАЗАХСТАН»

THE BULLETIN

OF THE ACADEMY OF SCIENCES
OF THE REPUBLIC OF
KAZAKHSTAN

PUBLISHED SINCE 1944

2 (414)

MARCH – APRIL 2025

ALMATY, NAS RK

БАС РЕДАКТОР:
ӘБІЛҚАСЫМОВА Алма Есімбекқызы, педагогика ғылымдарының докторы, профессор, ҚР ҰҒА академигі, Педагогикалық білім беруді дамыту орталығының директоры, Абай атындағы ҚазҰПУ математика, физика және информатиканы оқыту әдістемесі кафедрасының меңгерушісі (Алматы, Қазақстан), https://www.scopus.com/authid/detail.uri?authorId=57191275199, https://www.webofscience.com/wos/author/record/2076124.
БАС РЕДАКТОРДЫҢ ОРЫНБАСАРЫ:
СЕМБИЕВА Ләззат Мықтыбекқызы, экономика ғылымдарының докторы, Л.Н.Гумилев атындағы Еуразия ұлттық университетінің профессоры (Астана, Қазақстан), https://www.scopus.com/authid/detail.uri?authorId=57194226348, https://www.webofscience.com/wos/author/record/38875302.
РЕДАКЦИЯ АЛҚАСЫ:
РИШЕЛЬ Мариновски, білім беру саласындағы PhD, Летбридж университеті педагогика факультетінің профессоры, (Альберта, Канада), https://www.scopus.com/authid/detail.uri?authorId=57070452800, https://www.webofscience.com/wos/author/record/16130920.
ШИШОВ Сергей Евгеньевич, педагогика ғылымдарының докторы, профессор, К.Разумовский атындағы Мәскеу мемлекеттік технологиялар және басқару университетінің кәсіби білім беру педагогикасы және психологиясы кафедрасының меңгерушісі (Мәскеу, Ресей), https://www.scopus.com/authid/detail.uri?authorId=57191518233,https://www.webofscience.com/wos/author/record/2443966.
ӘБІЛДИНА Салтанат Қуатқызы, педагогика ғылымдарының докторы, профессор, Е.А.Бөкетов атындағы Қарағанды университетінің педагогика кафедрасының меңгерушісі (Қарағанды, Қазақстан), https://www.scopus.com/authid/detail.uri?authorId=56128026400, https://www.webofscience.com/wos/author/record/4131549.
РЫЖАКОВ Михаил Викторович, педагогика ғылымдарының докторы, профессор, Ресей білім академиясының академигі, «Білім берудегі стандарттар мен мониторинг» журналының бас редакторы (Мәскеу, Ресей), https://www.scopus.com/authid/detail.uri?authorId=6602245542, https://www.webofscience.com/wos/author/record/13675462.
БОЛАТБАЕВА Күлжанат Нұрымжанқызы, педагогика ғылымдарының докторы, профессор, Ы. Алтынсарин атындағы Ұлттық білім академиясының бас ғылыми қызметкері (Астана, Қазақстан), https://www.scopus.com/authid/detail.uri?authorId=57202195074, https://www.webofscience.com/wos/author/record/40173122.
ПЕТР Хайек, PhD, Юникорн университеті, Қаржы департаментінің қауымдастырылған профессоры (Чех Республикасы), https://www.scopus.com/authid/detail.uri?authorId=35726855800, https://www.webofscience.com/wos/author/record/672404.
ЖҰМАН Жаппар, экономика ғылымдарының докторы, профессор, Қазақстанның Еңбек сіңірген қайраткері, ҚР ҰҒА құрметті академигі, әл-Фараби атындағы Қазақ ұлттық университетінің Халықаралық қолданбалы зерттеулер орталығының директоры (Алматы, Қазақстан). https://www.scopus.com/authid/detail.uri?authorId=59238481900; https://www.scopus.com/authid/detail.uri?authorId=56658765400, https://www.webofscience.com/wos/author/record/60977874.
ЛУКЬЯНЕНКО Ирина Григорьевна, экономика ғылымдарының докторы, профессор, «Киево-Могилянская академия» ұлттық университеті кафедрасының меңгерушісі (Киев, Украина), https://www.scopus.com/authid/detail.uri?authorId=57189348551, https://www.webofscience.com/wos/author/record/939510.
ЕСІМЖАНОВА Сайра Рафихқызы, экономика ғылымдарының докторы, Халықаралық бизнес университетінің профессоры (Алматы, Қазақстан), https://www.scopus.com/authid/detail.uri?authorId=56499485500, https://www.webofscience.com/wos/author/record/45951098.

«Қазақстан Республикасы Ұлттық ғылым академиясы РҚБ-нің Хабаршысы».
ISSN 2518-1467 (Online),
ISSN 1991-3494 (Print).
Меншіктенуші: «Қазақстан Республикасының Ұлттық ғылым академиясы» РҚБ (Алматы қ.).
Қазақстан Республикасының Ақпарат және коммуникациялар министрлігінің Ақпарат комитетінде 12.02.2018 ж. берілген **№ 16895-Ж** мерзімдік басылым тіркеуіне қойылу туралы куәлік.
Тақырыптық бағыты: *«іргелі ғылым салалары бойынша жаңа жетістіктердің нәтижелерін жариялау»*
Мерзімділігі: жылына 6 рет.
http://www.bulletin-science.kz/index.php/en/
© «Қазақстан Республикасының Ұлттық ғылым академиясы» РҚБ, 2025

ГЛАВНЫЙ РЕДАКТОР:

АБЫЛКАСЫМОВА Алма Есимбековна, доктор педагогических наук, профессор, академик НАН РК, директор Центра развития педагогического образования, заведующая кафедрой методики преподавания математики, физики и информатики КазНПУ им. Абая (Алматы, Казахстан), https://www.scopus.com/authid/detail.uri?authorId=57191275199, https://www.webofscience.com/wos/author/record/2076124.

ЗАМЕСТИТЕЛЬ ГЛАВНОГО РЕДАКТОРА:

СЕМБИЕВА Ляззат Мыктыбековна, доктор экономических наук, профессор Евразийского национального университета им. Л.Н. Гумилева (Астана, Казахстан), https://www.scopus.com/authid/detail.uri?authorId=57194226348, https://www.webofscience.com/wos/author/record/38875302.

РЕДАКЦИОННАЯ КОЛЛЕГИЯ:

РИШЕЛЬ Мариновски, PhD в области образования, профессор факультета педагогики Летбриджского университета, (Альберта, Канада), https://www.scopus.com/authid/detail.uri?authorId=57070452800, https://www.webofscience.com/wos/author/record/16130920.

ШИШОВ Сергей Евгеньевич, доктор педагогических наук, профессор, заведующий кафедрой педагогики и психологии профессионального образования Московского государственного университета технологий и управления имени К. Разумовского (Москва, Россия), https://www.scopus.com/authid/detail.uri?authorId=57191518233, https://www.webofscience.com/wos/author/record/2443966.

АБИЛЬДИНА Салтанат Куатовна, доктор педагогических наук, профессор, заведующая кафедрой педагогики Карагандинского университета имени Е.А. Букетова (Караганда, Казахстан), https://www.scopus.com/authid/detail.uri?authorId=56128026400, https://www.webofscience.com/wos/author/record/4131549.

РЫЖАКОВ Михаил Викторович, доктор педагогических наук, профессор, академик Российской академии образования, главный редактор журнала «Стандарты и мониторинг в образовании» (Москва, Россия), https://www.scopus.com/authid/detail.uri?authorId=6602245542, https://www.webofscience.com/wos/author/record/13675462.

БУЛАТБАЕВА Кулжанат Нурымжановна, доктор педагогических наук, профессор, главный научный сотрудник Национальной академии образования имени Ы. Алтынсарина (Астана, Казахстан), https://www.scopus.com/authid/detail.uri?authorId=57202195074, https://www.webofscience.com/wos/author/record/40173122.

ПЕТР Хайек, PhD, университет Юникорн, ассоциированный профессор Департамента финансов, (Чешская Республика), https://www.scopus.com/authid/detail.uri?authorId=35726855800, https://www.webofscience.com/wos/author/record/672404.

ЖУМАН Жаппар, доктор экономических наук, профессор, заслуженный деятель Казахстана, почетный академик НАН РК, директор Центра Международных прикладных исследований Казахского национального университета им. аль-Фараби (Алматы, Казахстан) https://www.scopus.com/authid/detail.uri?authorId=59238481900; https://www.scopus.com/authid/detail.uri?authorId=56658765400, https://www.webofscience.com/wos/author/record/60977874.

ЛУКЬЯНЕНКО Ирина Григорьевна, доктор экономических наук, профессор, заведующая кафедрой Национального университета «Киево-Могилянская академия» (Киев, Украина), https://www.scopus.com/authid/detail.uri?authorId=57189348551,https://www.webofscience.com/wos/author/record/939510.

ЕСИМЖАНОВА Сайра Рафихевна, доктор экономических наук, профессор Университета международного бизнеса (Алматы, Казахстан), https://www.scopus.com/authid/detail.uri?authorId=56499485500, https://www.webofscience.com/wos/author/record/45951098.

«Вестник РОО «Национальной академии наук Республики Казахстан».
ISSN 2518-1467 (Online),
ISSN 1991-3494 (Print).

Собственник: РОО «Национальная академия наук Республики Казахстан» (г. Алматы).

Свидетельство о постановке на учет периодического печатного издания в Комитете информации Министерства информации и коммуникаций и Республики Казахстан **№ 16895-Ж,** выданное 12.02.2018 г.

Тематическая направленность: *«публикация результатов новых достижений вобласти фундаментальных наук».*

Периодичность: 6 раз в год.

http://www.bulletin-science.kz/index.php/en/

© РОО «Национальная академия наук Республики Казахстан», 2025

EDITOR-IN-CHIEF:
ABYLKASSIMOVA Alma Yesimbekovna, Doctor of Pedagogical Sciences, Professor, Academician of NAS RK, Director of the Center for the Development of Pedagogical Education, Head of the Department of Methods of Teaching Mathematics, Physics and Computer Science at Abai KazNPU (Almaty, Kazakhstan), https://www.scopus.com/authid/detail.uri?authorId=57191275199, https://www.webofscience.com/wos/author/record/2076124.

DEPUTY EDITOR-IN-CHIEF:
SEMBIEVA Lyazzat Myktybekovna, Doctor of Economics, Professor of the Eurasian National University (Astana, Kazakhstan), https://www.scopus.com/authid/detail.uri?authorId=57194226348, https://www.webofscience.com/wos/author/record/38875302.

EDITORIAL BOARD:
RICHELLE Marynowski, PhD in Education, Professor, Faculty of Education, University of Lethbridge, (Alberta, Canada), https://www.scopus.com/authid/detail.uri?authorId=57070452800, https://www.webofscience.com/wos/author/record/16130920.
SHISHOV Sergey Evgenievich, Doctor of Pedagogical Sciences, Professor, Head of the Department of Pedagogy and Psychology of Professional Education, Moscow State University of Technology and Management named after K. Razumovsky (Moscow, Russia), https://www.scopus.com/authid/detail.uri?authorId=57191518233, https://www.webofscience.com/wos/author/record/2443966.
ABILDINA Saltanat Kuatovna, Doctor of Pedagogical Sciences, Professor, Head of the Department of Pedagogy, Karaganda University named after E.A. Buketov (Karaganda, Kazakhstan), https://www.scopus.com/authid/detail.uri?authorId=56128026400,https://www.webofscience.com/wos/author/record/4131549.
RYZHAKOV Mikhail Viktorovich, Doctor of Pedagogical Sciences, Professor, Academician of the Russian Academy of Education, Editor-in-Chief of the journal "Standards and Monitoring in Education" (Moscow, Russia), https://www.scopus.com/authid/detail.uri?authorId=6602245542, https://www.webofscience.com/wos/author/record/13675462.
BULATBAEVA Kulzhanat Nurymzhanovna, Doctor of Pedagogical Sciences, Professor, Chief Researcher of the National Academy of Education named after Y. Altynsarin (Astana, Kazakhstan), https://www.scopus.com/authid/detail.uri?authorId=57202195074,https://www.webofscience.com/wos/author/record/40173122.
PETR Hájek, PhD, Unicorn University, Associate Professor, Department of Finance, (Czech Republic), https://www.scopus.com/authid/detail.uri?authorId=35726855800,https://www.webofscience.com/wos/author/record/672404.
JUMAN Jappar, Doctor of Economics, Professor, Honorary Academician of NAS RK, Honored Worker of Kazakhstan, Director of the Center for International Applied Research Al-Farabi Kazakh National University (Almaty,Kazakhstan) https://www.scopus.com/authid/detail.uri?authorId=59238481900; https://www.scopus.com/authid/detail.uri?authorId=56658765400,https://www.webofscience.com/wos/author/record/60977874.
LUKYANENKO Irina Grigorievna, Doctor of Economics, Professor, Head of Department of the National University of Kyiv-Mohyla Academy (Kyiv, Ukraine), https://www.scopus.com/authid/detail.uri?authorId=57189348551, https://www.webofscience.com/wos/author/record/939510.
YESIMZHANOVA Saira Rafihevna, Doctor of Economics, Professor of the University of International Business (Almaty, Kazakhstan), https://www.scopus.com/authid/detail.uri?authorId=56499485500, https://www.webofscience.com/wos/author/record/45951098.

Bulletin of the National Academy of Sciences of the Republic of Kazakhstan.
ISSN 2518-1467 (Online),
ISSN 1991-3494 (Print).
Owner: RPA «National Academy of Sciences of the Republic of Kazakhstan» (Almaty).
The certificate of registration of a periodical printed publication in the Committee of information of the Ministry of Information and Communications of the Republic of Kazakhstan **No. 16895-Ж,** issued on 12.02.2018.
Thematic focus: *«publication of the results of new achievements inthe field of fundamental sciences»*
Periodicity: 6 times a year.
http://www.bulletin-science.kz/index.php/en/

© National Academy of Sciences of the Republic of Kazakhstan, 2025

BULLETIN OF NATIONAL ACADEMY OF SCIENCES
OF THE REPUBLIC OF KAZAKHSTAN
ISSN 1991-3494
Volume 2. Number 414 (2025), 188–207

https://doi.org/10.32014/2025.2518-1467.921

МРНТИ: 03.09.25
УДК: 930(=512.1)

M. Kozha[1], T. Apendiyev[2,3], E. Satov[1*], 2025.
[1] Khoja Akhmet Yassawi International Kazakh-Turkish University,
Turkestan, Kazakhstan;
[2]Ch.Ch. Valikhanov Institute of History and Ethnology, Almaty, Kazakhstan;
[3]Abai Kazakh National Pedagogical University, Almaty, Kazakhstan.
E-mail: west-side_90@mail.ru

USING TURKIC-MUSLIM SOURCES IN EDUCATIONAL PROGRAMS

Mukhtar Kohza – Doctor of Historical Sciences, Akhmet Yassawi International Kazakh-Turkish University, Turkestan, Kazakhstan, E-mail: mukhtar_kozha@mail.ru, ORCID: 0001-9619-7968;
T. Apendiyev – PhD (History), Ch.Ch. Valikhanov Institute of History and Ethnology; Abai Kazakh National Pedagogical University, Almaty, Kazakhstan, E-mail: timur.apendiev@mail.ru, ORCID: 0000-0002-4279-3921;
Satov Ergaly – Doctoral Student at Akhmet Yassawi International Kazakh-Turkish University, Turkestan, Kazakhstan, E-mail: west-side_90@mail.ru, ORCID: 0000-0002-2443-5880.

Abstract. This article contains information about the history of the Middle Ages of Kazakhstan, taught in the 6th grade of secondary school, as well as Turkic, Arabic and Persian sources that allow students to better understand the history of our country. These sources occupy an important place in the curriculum. Because this data forms the historical perspective of students and develops their cognitive abilities. When choosing historical sources, it is required that they are substantiated, related to the program material and understandable to students. Such materials contribute to the formation of students' creative abilities, views on historical figures and events. At the secondary school level, the correct selection of historical data increases interest in scientific research and develops thinking skills. In the process of experimental work, the criteria for selecting historical sources are determined, ensuring the motivation and implementation of activities on historical education. In addition to the didactic and methodological dimension of the selection of historical sources, cognitive and historical dimensions are also determined. To meet the didactic and methodological criteria, verified historical sources are needed that are closely related to the program material on a historical fact and contribute to the development of basic knowledge and skills. It should be accessible to schoolchildren in the adapted content and volume that will cultivate imagination and emotionality, which will awaken the student's cognitive

interest in studying the historical past and meet the requirements for the formation of cognitive skills.

Currently, textbooks or additional materials for higher and secondary schools are often focused on the presentation of materials from the times of the Kazakh Khanate. However, there is no data in Turkic or other Muslim Arabic or Persian languages concerning the history of states and societies created by the descendants of Genghis and the Golden Horde, as well as the states of the Oghuz, Karakhan, Kipchaks in the Turkic period. One of the main conclusions proposed in the article is associated with the maximum possible implementation of materials related to the history of these states, and the development of documentary materials about these states by teachers and students.

Keywords: sources, educational system, educational program, Middle Ages, Turkic-Muslim sources.

М. Қожа[1], Т. Әпендиев[2,3], Е. Сатов[1]*, 2025.
[1] Яссауи атындағы ХҚТУ, Түркістан, Қазақстан;
[2] Ш.Ш. Уәлиханов атындағы Тарих және этнология институты, Алматы, Қазақстан; [3]Абай атындағы Қазақ ұлттық педагогикалық университеті, Алматы, Қазақстан.
E-mail: west-side_90@mail.ru

ТҮРКІ-МҰСЫЛМАН ДЕРЕКТЕРІНІҢ ОҚУ БАҒДАРЛАМАЛАРЫНДА ҚОЛДАНЫЛУЫ

М. Қожа – т.ғ.д, Яссауи атындағы ХҚТУ, Түркістан, Қазақстан, E-mail: mukhtar_kozha@mail.ru, ORCID: 0001-9619-7968;
Т. Әпендиев – PhD (тарих), Ш.Ш. Уәлиханов атындағы Тарих және этнология институты; Абай атындағы Қазақ ұлттық педагогикалық университеті, Алматы, Қазақстан, E-mail: timur.apendiev@mail.ru, ORCID: 0000-0002-4279-3921;
Е. Сатов – PhD докторант, Яссауи атындағы ХҚТУ, Түркістан, Қазақстан, E-mail: west-side_90@mail.ru, ORCID: 0000-0002-2443-5880.

Аннотация. Бұл мақала Қазақстанның орта ғасырлар тарихы орта мектептің 6-сыныбында оқытылып, оқушыларға еліміздің тарихын тереңірек түсінуге мүмкіндік беретін түркі, араб және парсы деректері туралы мәліметтерді қамтиды. Бұл деректер оқу бағдарламасында маңызды орын алады. Өйткені аталмыш деректер оқушылардың тарихи көзқарасын қалыптастырып, танымдық қабілеттерін дамытады. Тарихи дереккөздерді таңдау кезінде олардың дәлелді, бағдарламалық материалмен байланысқан және оқушыларға түсінікті болуы талап етіледі. Мұндай материалдар оқушылардың шығармашылық қабілеттерін, тарихи тұлғалар мен оқиғаларға қатысты, көзқарастарын қалыптастыруға ықпал етеді. Орта мектеп деңгейінде тарихи деректердің дұрыс таңдалуы олардың ғылыми-зерттеу жұмыстарына қызығушылығын арттырып, ойлау қабілетін дамытады.

Эксперименттік жұмыс процесінде тарихты оқытуда іс-әрекеттің уәждемесі мен жүзеге асырылуын қамтамасыз ететін тарихи деректерді іріктеу өлшемдері анықталған. Тарихи дереккөздерді іріктеудің дидактикалық-әдістемелік өлшемдерімен қатар, танымдық-тарихи өлшемдер де анықталған. Дидактикалық және әдістемелік критерийлерді қанағаттандыру үшін – дәлелденген тарихи дереккөздер болуы керек, ол тарихи факт туралы бағдарламалық материалмен тығыз байланысты, және негізгі білім мен дағдыларды дамытуға ықпал етеді. Мектеп оқушыларына бейімделген мазмұн мен көлем бойынша қолжетімді болу қажет, ол оқушыны тарихи өткенді зерттеуде танымдық қызығушылықты оятуға мүмкіндік беретін қиял мен эмоционалды болуға тәрбиелейді және танымдық дағдыларды қалыптастыру талаптарын қанағаттандырады.

Қазіргі кезде жоғары және орта мектепке арналып отырған хрестоматиялар немесе қосымша материалдарда көбінесе Қазақ хандығы тұсындағы материалдарды көрсетуге назар аударылады. Ал, түркі кезеңіндегі, дәлірек айтқанда Оғыз, Қарахан, Қыпшақ мемлекеттері мен Алтын Орда және Шыңғыс ұрпақтары құрған мемлекеттер мен қоғамының тарихына қатысты түркі немесе басқа да мұсылман араб немесе парсы тілдеріндегі деректер көрсетілмейді. Мақалада ұсынылатын негізгі тұжырымдардың бірі осы мемлекеттердің тарихына қатысты материалдарды барынша көптеп енгізу және білімгерлердің, оқушылардың осы мемлекеттер жайында құжаттық материалдарды игеруіне.

Түйін сөздер: деректер, оқыту жүйесі, білім беру бағдарламасы, орта ғасыр, түркі-мұсылман дереккөзі.

М. Кожа[1], Т. Апендиев[2,3], Е. Сатов[1]*, 2025.
[1]МКТУ имени Яссави, Туркестан, Казахстан;
[2]Институт истории и этнологии им.Ч.Ч. Валиханова, Алматы, Казахстан;
[3]Казахский национальный педагогический университет имени Абая,
Алматы, Казахстан.
E-mail: west-side_90@mail.ru

ИСПОЛЬЗОВАНИЕ ТЮРКО-МУСУЛЬМАНСКИХ ИСТОЧНИКОВ В ОБРАЗОВАТЕЛЬНЫХ ПРОГРАММАХ

М. Кожа – д.и.н., МКТУ имени Яссави, Туркестан, Казахстан, E-mail: mukhtar_kozha@mail.ru, ORCID: 0001-9619-7968;
Т. Апендиев – PhD (история), Институт истории и этнологии им. Ч.Ч. Валиханова, Казахский национальный педагогический университет имени Абая, Алматы, Казахстан, E-mail: timur.apendiev@mail.ru, ORCID: 0000-0002-4279-3921;
Е. Сатов – PhD докторант, МКТУ имени Яссави, Туркестан, Казахстан, E-mail: west-side_90@mail.ru, ORCID: 0000-0002-2443-5880.

Аннотация. В статье представлены сведения об истории Средневековья Казахстана, изучаемой в 6 классе, а также тюркские, арабские и персидские источники, позволяющие учащимся глубже понять исторические процессы

страны. Эти материалы формируют у школьников историческую перспективу и развивают познавательные умения. При отборе источников предъявляются требования обоснованности, связности с программным материалом и доступности для учащихся. Подобные ресурсы способствуют развитию творческих навыков и формируют представления о ключевых исторических личностях и событиях. Правильный подбор источников повышает интерес к научному исследованию и развивает критическое мышление.

В ходе экспериментальной работы определены критерии отбора исторических источников, обеспечивающие мотивацию и активизацию учебной деятельности. Помимо дидактико-методического аспекта учитываются познавательно-исторические измерения. Источники должны быть проверенными, тесно связанными с программным материалом, способствовать развитию базовых знаний и умений, адаптированы по содержанию и объёму, воспитывать воображение и эмоциональную восприимчивость, что пробуждает интерес к изучению прошлого и формированию познавательных умений.

Сегодня школьные учебники и дополнительные материалы часто сосредоточены на истории Казахского ханства. Однако отсутствуют источники на тюркском, арабском и персидском языках, освещающие историю государств потомков Чингисхана и Золотой Орды, а также огузов, караханов и кыпчаков в тюркский период. Одним из основных выводов статьи является необходимость максимально возможного внедрения таких материалов и освоения педагогами и учащимися документальных источников по этой тематике.

Ключевые слова: исторические источники, система обучения, образовательная программа, средневековье, тюрко-мусульманские источники.

Кіріспе. Қазақ халқы әлемдік тарихи кеңістікте өзіндік орны бар, ұлттық болмысы мен құндылықтары, этнографиясы, салт-дәстүрі мен мәдениет компоненттері түгелдей сақталған халықтардың бірі болып табылады. Оған мыңжылдықтарға созылған терең тарихымыз бен ғасырлар бойы қалыптасқан ұлттық мәдениетіміз куә бола алады. Тарихы мен шежіресі сонау сақ пен ғұнның заманынан басталып, бергісі түркілер дәуірінде тағдырдың сан түрлі тәлкегі мен қиындығына мойынсұнбай Еуразия төскейінде өзіндік орны мен тарихи даму жолын салған қазақ халқы ерлік пен елдіктің туын біре ұстай білді. Қазақ халқының тарихын зерттеп, оның өткенін түгендеу және ұлттық мәдениет пен құндылықтарды зерттеу тарих ғылымы мен басқа да гуманитарлық ғылымдардың еншісінде болып ол өзінің жолымен жүріп келеді.

Ел тарихын оқыту – тек отандық тарихтан білім алумен шектелмей, ол болашақ ұрпаққа ұлттық тәлім-тәрбие берудің және жастарды патриотизм мен отаншылдыққа тәрбиелеп, сондай-ақ ең маңыздысы мемлекет пен қоғамның идеологиясын дамытуға аса зор ықпал етеді. Қазақстан жері, Еуразияның кіндігі Ұлы дала әлемдік өркениеттің ежелгі бесігі ғана емес бүгінгі жаһандану заманында шығыс пен батысты түйістіріп, жалпы адамзаттық мәдени құндылықтар мен саяси экономикалық мүдделердің жарасымды тоғысуына

алтын қазық болып, геосаяси маңызды алаңға айналып отыр (Darkhan, 2016). Оның тарихы, мәдениеті, өткені мен бүгінін салыстыра отырып, зерттеп, зерделеп келешек ұрпаққа оқыту бүгінгі күннің басты міндеті болып саналады.

Орта ғасырлық кезеңде түркі тілінде сөйлейтін халықтардың бір жүйеге топтасуында ислам рөлі өте мол. Себебі исламдық ренессанс түркі халықтарының аумағымен тікелей байланысты болды (Koenig, 2018). Religion and mental health: Research and clinical applications. Academic Press.).

Қазіргі оқу бағдарламасында қамтылғанындай, оқу жоспары бойынша Қазақстан тарихы негізгі төрт дәуір мен тәуелсіздік кезеңін оқытылуда. Соның ішінде Орта ғасырлардағы Қазақстан тарихы аса маңызды кезеңдердің бірі саналады. Себебі, бұл дәуір ұзақ уақытты қамтып, ол өзі ішінде бірнеше кезеңге бөлінеді және ең маңыздысы қазақ халқының қалыптасу процесінің аяқталуы мен алғаш рет ұлттық мемлекеттің құрылуы болды. Сондықтан, бұл дәуірдің тарихын оқып-үйренуге арналған материалдық база, оқу әдебиеттері мен кітаптар, ғылыми еңбектер жеткілікті деңгейде болуы қажет.

Кез-келген білім ордасында ЖОО болсын, орта мектеп болсын ең маңызды істердің бірі – оқу бағдарламалары мен кешендерінің заман талабына сай етіп дайындалуы және ондағы материалдардың жаңа әрі сапалы болуы. Қазіргі кезде Қазақстанның жоғары және орта мектептерде дайындалатын оқу-әдістемелік бағдарламаларында еліміздің орта ғасырлар тарихын оқытуға арналған материалдар кешенді түрде қамтылған. Оның ішінде әрине ЖОО-да Қазақстанның ортағасырлық тарихын оқытуға арналған оқу-әдістемелік кешендер мен бағдарламаларда түркі-мұсылман деректерінің мазмұны кеңінен көрсетілген. Тарихымыздың орта ғасырлар кезеңін оқытуда жоғары мектептің бағдарламаларында оқыту материалдарының кеңнен берілуі ол төл тарихымызды тек ақпараттық негізде ғана танып қоймай, оның мазмұнын барынша терең ұғып, көшірмесін көзбен көріп үйренуге дағдыланады. Бұл болашақ тарихшылар мен мамандарының төл тарихымызды терең тануға мүмкіндік береді.

Қазақстан тарихын оқыту орта мектепте оқыту аса маңызды болып, оны мектеп оқушыларына оқыту мен үйрету қай кезде де мектеп бағдарламасында бірінші кезекте тұрды. Соның ішінде, орта ғасырлардағы Қазақстан тарихын оқыту аса үлкен танымдық мәнге ие. Жоғарыда аталғандай орта ғасырлардағы Қазақстан тарихының хронологиялық шеңбері аса үлкен уақыт кеңістігін қамтып, оларды кезең-кезеңімен оқыту барынша кең көлемді танымдық материалдар кешенін талап етеді. Ол үшін бағдарлама бойынша мектептегі сабақта алынған білімге қосымша ретінде деректермен жұмыс істеудің қажеттілігі артатыны сөзсіз. Көрініп тұрғандай, бұл жағдай мектепте орта ғасырлар тарихын оқытуда қосыма деректік материалдардың қажет екенін көрсетіп отыр. Бірақ, деректік материалдардың қалай және қандай жолмен енгізілуі туралы бірқатар сұрақтар туындайтыны заңдылық.

Мәліметтер және зерттеу тәсілдері. Тәуелсіздік жылдарында 7-8 сыныптарда оқылатын орта ғасырдағы Қазақстан тарихы тұңғыш рет 1995 жылы баспадан шықты, авторлар ұжымы жазған, жетекшісі Б. Көмеков. Бұл

оқулықтың төмендегідей сәтті жақтары болып, онда негізінен: оқулық өзінің бағдарламасына сай жазылған, әрбір тақырып пен тарауша көбіне саяси тарихтан басталып, әрі қарай қоғамдық құрылыс, шаруашылық, әлеуметтік жағдай, мәдениет тарихы болып қалыптасады. Археологиялық қазбалар арқылы табылған соңғы жаңалықтар, саяхатшылар еңбектерінің үзінділері орынды пайдаланылған; карталар мен суреттер сәтті іріктелген. Бұған дейін Қазақстан тарихының ұзақ та, маңызды кезеңі – орта ғасырлар тарихының мектепте мүлде үстірт оқытылғанын ескерсек, пікір айтылып отырған оқулық сол олқылықты жоюға лайықты үлес қосты. 1997 жылы бұл кітаптың өңделіп, толықтырылған екінші (Baypakov, 1997) басылымы шықты. Мұнда жаңа материалдар қамтылып, текст мазмұнында тарихи танымы мол болатын фактілер берілген.

Қазіргі кезде Қазақстанның орта ғасырлар тарихы орта мектептің 6-сыныбында оқытылып, ол осы аталған дәуірдегі еліміздің тарихын оқытуға бағытталған материалдар кешенін қамтиды. Сонымен қоса, оған деректік мәліметтер де қосымша беріліп, ол оқушылардың көзқарасын дамытып, тақырып бойынша материалды терең игеруге бағытталған (Zholdasbaev, 2012). Ендігі кезекте, бұл материалдар қаншалықты мәліметті қамтиды? Олар қандай материалдар? Олар оқушының білім деңгейін қандай деңгейге дейін көтеруі мүмкін? және осы сарындағы басқа да сұрақтардың туындайды. Осы тұста қазіргі кезде орта ғасырлардағы Қазақстан тарихы оқытылатын оқу материалдарында түркі, араб және парсы деректерін қосу мен оларды оқу бағдарламасына енгізу өте орынды саналып, оның ішінде тарихымызға қатысты болған ең маңызды тұстарын енгізген дұрыс. Мұның барлығы қазақстанның орта ғасырлар тарихын оқыту бойынша оқу бағдарламаларындағы материалдық-танымдық көрінісінің қандай деңгейде екенін талдаумен сипатталады.

Елбасымыз Н.Ә. Назарбаевтың Қазақстан халқына жолдауында: «Ұлттық бәсекелестік қабілеті бірінші кезекте оның білімдік деңгейімен айқындалады» деп айтылған. Егемендік алған тәуелсіз Қазақстанның әлемдік өркениетке жетудегі бірден-бір дара жолы – білім жүйесі. Орта мектеп – білім жүйесінің ең басты буыны. Орта мектепте қаланған білім негізі оқушының болашағына жол ашады. Сонымен бірге Елбасы Нұрсұлтан Назарбаев «Болашақта еңбек етіп, өмір сүретіндер – бүгінгі мектеп оқушылары, мұғалім оларды қалай тәрбиелесе, Қазақстан сол деңгейде болады. Сондықтан ұстазға жүктелетін міндет ауыр» деген болатын. Қазіргі заман мұғалімінен тек өз пәнінің терең білгірі болу емес, тарихи танымдық, педагогикалық-психологиялық сауаттылық, саяси экономикалық білімділік және ақпараттық сауаттылық талап етілуде. Ол заман талабына сай білім беруде жаңалыққа жаны құмар шығармашылықпен жұмыс істеп, оқу мен тәрбие ісіне еніп оқытудың жаңа технологиясын шебер меңгерген жан болғанда ғана білігі мен білімі жоғары жетекші тұлға ретінде ұлағатты саналады (Qasymova, 2019).

Орта мектептерде оқулықпен қатар, оқу құралы ретінде, тарихи дереккөздердің тақырыптық жинақтарын, сондай-ақ орта ғасырлардағы қазақ жерімен іргелес жатқан халықтардың, елдердің, өркениеттердің тарихын, мәдениетін жан-

жақты енгізу заман талабы болып отыр. Мектептегі оқу бағдарламаларындағы материалдық-танымдық құндылығы мектеп оқушыларының отандық тарихты оқуға деген ынтасын одан сайын арттырады. Мұндай жағдайда мынадай міндет туындап, ол 6 сынып оқушыларының танымдық іс-әрекетінің объектілері ретінде тарихи дереккөздердің фрагменттерін педагогикалық мақсатқа сай іріктеу оқушылардың белсенді өзіндік танымдық іс-әрекеті үшін жағдай жасайтын, оларды оқыту сабақ түрлері мен оқу-шығармашылық тапсырмалар жиынтығын әзірлеу және қолдана алатын болуы тиіс.

Эксперименттік жұмыс процесінде тарихты оқытуда іс-әрекеттің уәждемесі мен жүзеге асырылуын қамтамасыз ететін тарихи деректерді іріктеу өлшемдері анықталған. Тарихи дереккөздерді іріктеудің дидактикалық-әдістемелік өлшемдерімен қатар, танымдық-тарихи өлшемдер де анықталған. Дидактикалық және әдістемелік критерийлерді қанағаттандыру үшін – дәлелденген тарихи дереккөздер болуы керек, ол тарихи факт туралы бағдарламалық материалмен тығыз байланысты, және негізгі білім мен дағдыларды дамытуға ықпал етеді. Мектеп оқушыларына бейімделген мазмұн мен көлем бойынша қол жетімді болу қажет, ол оқушыны тарихи өткенді зерттеуде танымдық қызығушылықты оятуға мүмкіндік беретін қиял мен эмоционалды болуға тәрбиелейді және танымдық дағдыларды қалыптастыру талаптарын қанағаттандырады.

Әр уақытта жасалатын мұндай оқу-методикалық бағдарламаларында орын алған тарихи деректер оқушының немесе білімгердің танымдық және тарихи өлшемдер жасайтын қабілетін арттыруға көмектеседі, ол үшін деректер мен мәліметтер сан қырлы тарихи оқиғалардың, құбылыстардың әртүрлі аспектілерін жан-жақты қамтып, сонымен бірге саяси, әлеуметтік-экономикалық, мәдени өмір тақырыптарымен байланысты болуы қажет. Жаңа енгізілетін түркі-мұсылман деректері оқушылардың тарихтағы оқиғаларға қатысты эмоционалды-құндылық қатынастарын тудыратын әртүрлі көзқарастар мен ұстанымдарын, мінез-құлық көріністерін, олардың тарихи тұлғалар туралы түсініктерін, тарихи құбылысты, оқиғаны, адамды, дәуірді жан-жақты зерттеуге көмектеседі (Istoriya pedagogiki, 1998).

Оқушылардың танымдық қабілеттерінің деңгейі олардың ойлау қабілеттерінің әртүрлі болуымен және тапсырма орындау, өзіндік жұмыс, шығармашылық іздеу қабілеттері осындай тарихи дерек іздеу барысында туады. Сабақтың тапсырмасы негізінде тұжырымдалған сараланған сұрақтар мен тапсырмалар оқушының оқу-танымдық қабілеттерінің жоғары деңгейіне біртіндеп алға жылжуды ынталандырады. Яғни тарихи ғылыми-зерттеу жұмыстары мектепте тарихи деректерді зерделеуде оқушылардың танымдық іс-әрекетін дамытудың жолдарын қарастырады. Болашақта негізгі және жоғары мамандандырылған мектептер үшін жекелеген тарих курстарында тарихи деректерді зерттеудің методикалық тәсілдерін дамыту туралы айтуға болады. Түркі-мұсылман деректерінің материалдық негіздерін басшылыққа отырып, объектаралық байланыстар негізінде мұғалімдер мен оқушыларға арналған оқу құралдарын және оқушылар үшін жеке түрінде өзіндік жұмыс орындауға арналған мемлекеттік стандарттарға негізделген бағдарламалар да қажет.

Тәуелсіз мемлекет ретінде танылғаннан кейін Қазақстан Республикасында тарихи білімді жаңғырту жұмыстары басталып, ол қазіргі кезге дейін жалғасып келеді. Тарихи білім қай кезде де тарих ғылымымен байланысты болғандықтан, мемлекет тарапынан тарих ғылымына баса назар аударылып, соның ішінде әсіресе оның басты саласы болған деректануға үлкен мән берілді. Жоғарыда атап өткендей, «Мәдени мұра» мемлекеттік бағдарламасы бұл салада ерекше ықпал етті. Қазақстан Республикасы Үкіметінің тарихи және рухани білім салаларының дамуы үшін тарихи-мәдени мұра объектілерін қорғау мен қайта жаңғырту, сондай-ақ оларды пайдалану тиімділігін арттыру жолында қабылданған мұндай мемлекеттік жобалардың ел тарихын оқыту мен оны жаңартуда тиімділігі өте жоғары болды.

Мемлекетте қабылданған мұндай бағдарламалар аясында жинақталған деректердің зерттеу нәтижелерін талдап, зерделеп ғылыми айналымға енгізу жолдары казіргі Отандық тарих ғылымында жанадан дамып келе жатқан сала болып, ол мемлекет тарихын, оның ішінде ел тарихына қатысты жаңа деректерді оқытуға немесе жаңа оқу бағдарламаларына енгізуге зор мүмкіндік береді. Осы орайда, мұндай жұмыстар тарихи-мәдени дәстүрлерді қайта жаңғыртып, оны дамытып еліміздің тарихын жаңашыл бағытта, жаңа формада оқытуға септігін тигізетінін атап өткен жөн (Bekmahanov oqulari, 2011). «Мәдени мұра» мемлекеттік бағдарламасының аркасында жарық көрген «Қазақстан тарихы түркі деректерінде» (Qazaqstan taryhi turali turki derektemelery. 1 tom, 2015), «Қазақстан тарихы парсы деректерінде» (Abuseitova, 2006), «Қазақстан тарихы араб деректерінде» (Istoriya Kazakhstana v arabskikh istochnikakh. Tom III, 2006), сияқты көптомдық деректер жинақтары негізінде жоғары және орта мектепте оқу бағдарламаларын дайындауға теңдессіз деректік материалдар болып саналады. Аталған деректік жинақтарда студенттер мен оқушылардың тарихи мұраларға деген қызығушылықтарын арттыруға ықпал ететін материалдарды кезең-кезеңдерге бөліп, топтастырылған. Осындай құнды мұралардың халқымыздың сан ғасырлық тарихи-мәдени мұрасын зерделеу, сақтау, талдау, тұжырымдаманың мақсат міндеттеріне көңіл бөлу (Bekmahanov oqulari, 2011, 167-169 bb.).

Зерттеу жұмысында қабылданған жоспар мен тақырыптың зерттеу аясына сәйкес Қазақстандағы білім беруді дамытудың мемлекеттік бағдарламалары әр пәнді оқытудың жоғары деңгейін талап етеді, оқытудың формалары мен әдістерін жетілдіреді, студенттерді әртүрлі білім көздерімен жұмыс жасауға белсенді қатысады, өз бетінше ойлауды дамытады, шығармашылықпен айналысады. Осы міндеттерді іске асыруда әлеуметтік-гуманитарлық цикл субъектілері, оның ішінде тарих маңызды рөл атқарады. Тарих ғылымы, дидактикалық материалдар мен тарихты оқыту әдістері мәліметтері күшті және терең білім алудың, студенттердің ойлау қабілетін дамытудың қажетті жағдайларының бірі – бұл жаңа әдістер мен өзіндік шешімдер арқылы студенттердің білім жүйесіне жаңа зерттелген фактілер мен тұжырымдамаларды енгізу болып табылады.

Ұлттық білім жүйесі жалпы адамгершілік құндылықтармен қайшылыққа

келгенде, ол жеке адамды біртіндеп аздырып ұлтшылдық жолға итермелейді. Мұндағы басты ой – орта ғасырлардағы атақты түркі ойшылдары мен олардың шығармаларын әуелде тарихи дерек ретінде таныса, екінші бір жағынан тәрбиелік мәні бар материал ретінде таниды (Zholdasbaev, 2012, 118-119 bb.).

Осының негізінде мектептерде тарих пәнін оқытудың бағдарламаларын жаңарту мен онда ұлт тарихына қатысты қосымша материалдарды енгізу қажет болып саналады. Ұлттық тарих – әр халықтың өзіндік ой-санасы мен парасатын, бүкіл болмыс тіршілігі мен түсінігін ұрпақтан ұрпаққа жеткізуші басты білім арнасы болып табылады. Тарихсыз кез-келген халық өткенін ұмытады, өткенін ұмытқан халықтың болашағы бұлыңғыр болады. Осы ретте ортағасырлық болсын Жаңа заман болсын, қай кезеңдегі болмасын қазақ тарихына қатысты деректердің оқу бағдарламасында көптеп енгізілуі немесе қосымша материал ретінде енгізілуі білім саласындағы басым бағыттың бірі саналады. Мұны оқып-үйренген оқушы тарихты ешқашан ұмытуы мүмкін емес. Отан тарихы кез-келген оқушының санасына құйылған білім ағыны болып ол мәңгілікке саналады. Осыдан жан-жақты тұлға қалыптасып, ал жан-жақты мәдениетті тұлға – беделді тарихи сана иесі. Нақ осы тарихи сана этностық та, жалпы мемлекеттік те сананың негізі болып табылады. Сайып келгенде, тарихы бар халықтың ертеңі нұрлы болмақ. Тарих сабақтарда қолданатын жаңа технология және деректік элементтерді бірнеше топтарға бөліп, жүйелеуге болады. Оның ішінде:

1. Өтілетін дәріс сабақтары,
2. Дәрістің жоспары
3. Дәрістің мазмұны
4. Дәрістің қосымша материалдары.

Осы тармақтар бойынша қосымша материалдардың құрамында деректер берілуі тиіс.

Әдістерден басқа салыстырмалы-тарихи талдау гносеологиялық тұрғыдан да анықталады. Гносеология – білімнің көлемі мен мүмкіндігін қарастыратын философияның бір саласы (Matthew, 2013).

Тарихта деректерді жүйелеуде екі кезеңде жүргізілген көлденең зерттеуге назар аударған жөн. Мәселен, бірінші кезеңде аударылған элементтердің сенімділігіне назар аударылды, ал екінші кезеңде өлшемнің конвергентті және критериалды негізділігі бағаланды (Freeman, 2011)

Оқу процесінде көрсетілгендей, оқытушы білім алушыларды үнемі қосымша тарихи деректермен және жана ақпараттармен, хабардар етіп, оқу-тәрбие ісіндегі әдіс тәсілдерді жетік пайдалана білуі тиіс. Сондықтан, тарих пәндері арқылы білім алушы жастардың дүниетанымын тереңдетіп, олардың тарихи көзқарасын кеңейту және қосымша материалдармен жұмыс істеу талабы қойылады. Білім алушыларды оқыту мен және осы аталған жауапты методикалық міндеттерін сәтті шешу үшін оқытушыларға қосымша көлемді оқу материалы хрестоматия қажет болады. Оқу хрестоматиясы ілгері кезде ЖОО-ның бағдарламаларында көптеп берілетін болған. Мысалы, жүргізілген ғылыми-педагогикалық зерттеу

жұмыстары мұғалімдердің квалификациясын арттыру мақсатындағы арнайы студенттер үшін лекциялық және тәжірибелік сабақтарда қолданыла береді, педагогикалық ЖОО-на арнайы өңделіп жасалатын методологиялық баспаларда және дидактикалық материалдардың жасалу барысында, мектеп оқушылары үшін тарих пәнінен хрестоматиялық оқу пәні негізінде де қолданыла береді.

Нәтижелер және талқылаулар. Қазіргі кезде болашақ тарихшы мамандарды дайындау жолында ЖОО-да ОӘК мен Силлабус бағдарламаларында берілгендей, жаңа әдістер мен оқыту технологиясы жүйелі түрде дамып келеді. Сонымен қоса, оқу құралдары, оқу кітаптары мен монографиялардан бөлек деректік жинақтар, деректік материалдар қолданылуда. Бұрынғы кезде ЖОО білімгерлері тек қана хрестоматиямен ғана шектелетін болған. Ол әрине теориялық білімнің аз болуын көрсетеді. Бірақ, Қазақстан тарихын арнайы оқыту бойынша хрестоматиялық материалдар жинақтары мүлде болған жоқ. Қазақстан тарихынан ЖОО-на арналған хрестоматиялар тәуелсіздік жылдарынан кейін пайда болды. Ең бастысы, қазіргі кезде мұндай деректік жинақтардың ЖОО мен орта мектеп бағдарламаларына енуі ізденушілер мен студенттердің ізденуі жолында үлкен көмегін тигізеді. Және теориялық білімі барынша (Altayev, 2008) тереңдетеді.

Қазіргі уақытта орта мектепке арналған хрестоматиялардың да материалдық құндылықтары артып, соның ішінде орта ғасырлардағы Қазақстан тарихынан хрестоматия кітабы бар. Оның авторы профессор С. Жолдасбаев тарихи деректерді хронологиялық реті бойынша беріп өткен (Orta gasirlardagı Qazaqstan tarihy, 1997). Бұдан да өзге ірілі-ұсақты материалдар жинағының негізінде басқа да хрестоматиялық оқу құралдары жарық көрген. Дегенмен, қазіргі кезде мұндай хрестоматиялық қоу материалдар әлі де болса жеткіліксіз. Мұның басты себептері, деректік материалдардың толық енгізілмеуі, көбінесе хрестоматияда берілген тексттердің ірі деректер жинақтарынан көшіріп алынған, түсіндірме жазылмаған. Уақыт және заман талабына сай болуы үшін қазіргі кезде оқулыққа қосымша ретінде құрастырылған хрестоматиялардың деректік негізін жоғары және құнды ету керек. Үзінділерді түпнұсқадан фотокөшірмесін көрсетіп сонымен бірге аудармасын беру қажет. Мұндай деректердің түпнұсқаларын табу қиын болуы мүмкін, бірақ барынша қолда бар мәліметтердің негізінде көрсетсе хрестоматияның құндылығы арта түседі.

Тағы бір айта кетерлігі, қазіргі кезде жоғары және орта мектепке арналып отырған хрестоматиялар немесе қосымша материалдарда көбінесе Қазақ хандығы тұсындағы материалдарды көрсетуге назар аударылады. Ал, түркі кезеңіндегі, дәлірек айтқанда Оғыз, Қарахан, Қыпшақ мемлекеттері мен Алтын Орда және Шыңғыс ұрпақтары құрған мемлекеттер мен қоғамының тарихына қатысты түркі немесе басқа да мұсылман араб яки болмаса парсы тілдеріндегі деректер көрсетілмейді. Зерттеу жұмысында ұсынылатын негізгі тұжырымдардың бірі осы мемлекеттердің тарихына қатысты материалдарды барынша көптеп енгізу және білімгерлердің, оқушылардың осы мемлекеттер жайында құжаттық материалдарды игеруіне қатысты болып табылады.

Қазіргі мектеп оқушылары өмір сүріп отырған ақпараттық кеңістіктегі

тарихи оқулықтар мен басқа да қосымша материалдардың санымен шектеліп қана қалмауымыз жөн. Көрініп тұрғандай, ақпараттық қоғамның адамы үшін ғаламтор, теледидар, әр түрлі басылымдар тікелей әсер етіп қоймай, олар үшін оқулық кітап пен оқу материалдары аса маңыздылыққа ие. Сондықтан, мектеп оқушыларын барынша қызықтыратындай кітаптар мен хрестоматия және осы секілді басқа да оқу материалдарын жарыққа шығару қажет. Бұл үшін ешқандай ғаламтор парақшалары немесе басқа да бір оңай жолмен келмейтін материалдарда көрініс таппаған

Тарихи дереккөздерді зерделеу кезінде оқу бағдарламасы бойынша 6 сынып оқушыларының танымдық іс-әрекетін дамытудың методикалық тәсілдерінің кешені дайындап, оның ішінде:

а) оқу процесінде дереккөздерді пайдалану тәсілдері: мұғалімнің баяндамасына сабаққа қатысты тақырыпқа деректен үзінді қосу; оқулықтың сыныпта оқып, оны үйде талдау кезінде тарихи дереккөздің үзіндісімен жұмыс жасауы; студенттің тарихи (олардың) дерек көздерінің үзінділерін (бөліктерін) өз бетінше зерттеу; дербес іздену және оқушының тарихи дереккөзден алынған мәліметтерді баяндау, сипаттау;

б) тарихи деректерді зерттеуде оқушылардың оқу белсенділігін арттыру әдістері (проблемалық-танымдық тапсырмаларды қою, нұсқау, сөздік ізденіс, драматизация және пәнаралық байланыстарды орнату әдісі);

Тарихи ойлаудың бастапқы негіздерін қалыптастыруға, зерттелетін материалға деген қызығушылықты дамытуға, аксиологиялық өзін-өзі анықтауға және оқушының белсенділігін арттыруға ықпал ететін, деңгей бойынша сараланған, тарихи деректермен жұмыс істеуге арналған сұрақтар мен тапсырмалар жүйесі.

Жас ұрпақты оқыту мен тәрбиелеу мәселесін ұлттық тәрбиемен қабыстыруға катысты пікірлер сонау Ы. Алтынсарин. Абай Құнанбаев, А.Байтұрсынов. Ж. Аймауытов, М. Жұмабаев. М. Дулатов. Т. Тәжібаев сынды басқа да ғалымдардың еңбектеріне арқау болған. Қазіргі кезде қоғамдық-гуманитарлық ғылымдар саласында зерттеу жүргізуді ғалымдар халқымыздың сан ғасырлардағы мәдени мұрасын. әсіресе оқу, тәлім-тәрбие мәселесін философия, психология, педагогика ғалымдарының зор жетістіктерін пайдаланып. асыл қазыналарын жоғары теориялық биіктен талдап, ғылыми көзін ашуда. Жоғары оқу орындарының оку-тәрбие үдерісін жетілдіру, болашақ мамандарға тәлім-тәрбие беру мәселелерін зерттеуде елеулі үлес қосқан қазақстандық ғалымдар Қ.М. Арынғазин, Қ.Ж. Аганина, Ш.Ә. Әбдіраман, Б. Әбдікәрімұлы. С.Ә. Әбдіманапов, Ғ.З. Әділғазинов. Е.З. Батталханов. А.А.Бейсенбаева, В.В. Егоров, С.Т. Егоров, С.Т. Каргин, Б.Т. Кенжебеков, Н.Ә. Мыңжанов. Л.А. Шкутина, Н.Д. Хмель, т.б. еңбектерін ерекше атап өтуге болады.

Педагогика ғылымы мен теориясына ұлттық тәлім-тәрбие беру үдерістеріне катысты әр түрлі мәселелерін К. Жарықбаев. С.К. Қалиев, С.Ұзақбаева, К. Қожахметова, А. Ильясова, Р. Дүйсембинова, Т. Тәжібаев. Қ.Бержанов, С. Мусин, Г.М. Храпченков, М.Н. Сарыбеков, Э.А. Урунбасарова т.б. ғалымдардың еңбектерінде қамтылған (Tasylova, 2013).

Орта ғасырлар тарихы оқулықтары, бір жағынан, әртүрлі дереккөздерде ұсынылған ежелгі және орта ғасырлардағы түркі мемлекеттері мен қоғамдары туралы құнды мәліметтерге бай. Дегенмен кейбір оқулықтардағы ішінара материалдық ескерткіштер мен мәтіндер тілінің объективті күрделілігіне байланысты соңғы басылымдағылардың көбісі тек көрнекілік тұрғыда қолданылуда. Осылайша, олардың оқушыларға берер танымдық және даму әлеуеті толық іске асырылмай қалады. Оқулықтар мен оқу-әдістемелік бағдарламалардағы жоғарыда айтылғандардың барлығы зерттеу тақырыбының өзектілігінің маңызды бөлігі болып табылады. Мектеп оқушыларының танымдық іс-әрекетін дамыту құралы ретінде пайдалана білуі, теориялық және тәжірибелік тұрғыда іске асыруы, оны жоғары деңгейге көтеру, сонымен бірге тұлғаның эмоционалды, құндылық және адамгершілік қасиеттерін дамытуға өз ықпалын тигізетін болғандықтан жаңартылған оқу материалдарын, оның ішінде деректерді енгізу қажет.

Қазақ елі тәуелсіздігін алғалы дамыған елу елдің қатарынан көрінуді мақсат етіп, жаһандық кеңістікке бет бұруда болашақ ұлттың ұрпағына сапалы білім беру мен жан-жақты, сапалы тәрбиелеудің әлеуетін аша түсуге, жетілдіруге ғылыми-педагогикалық тұрғыдан күрделі міндеттер жүктейді. Осы орайда мемлекеттік бағдарлама туралы сөз қозғасақ, Қазақстан Республикасының Білім беруді 2015 жылға дейін дамытудың мемлекеттік бағдарламасында, Үздіксіз білім беру жүйесіндегі тәрбие тұжырымдамасында, Қазақстан Республикасы білім беру ұйымдарындағы тәрбиенің кешенді бағдарламасында жан-жақты зерделенген Бағдарлама аясында осындай қыруар жұмыстар атқарылып жатыр, ендігі жердегі біздің міндетіміз. алдымызға қояр мақсатымыз, жүйеленген зерттеулерді, алынған нәтижелерді, қоғамға, болашақ ұрпаққа қажеттіліктерін айқындап, дәлелдеу негізінде оқу үдерісіне енгізудің әдіс-тәсілдерін ұсынуымыз керек (Kazhbieva, 2013).

Заманауи қоғамға түрлі жағдаяттарда өз бетінше шешім қабылдайтын, адамгершілік таңдау жасайтын, салдары мен нәтижесін болжай білетін заманауи оқыған, іскер, адамгершіл адамдар қажет. Бұған жетудің жолы – жаңаша ізденістер мен бағыттар. Ол үшін білім алушылардың іс-әрекеттерін дұрыс, тиімді, ұтымды ұйымдастыра білудің мәні үлкен. Ең алдымен, мектепте жан-жақты және үйлесімді тұлға дамыту мәселесімен айналысатын ортада дәстүрлі қалыптасқан құралдарды қолдану арқылы қол жеткізуге болады. Сондықтан қазіргі күннің көкейкесті мәселелерін көре білу, мүмкіндіктерін, жолдарын таба алу аса маңызды. Осы орайда, оқыту ісі өте жоғары саналады. Сол себепті, сабақтағы оқудан тыс жұмыстардың бағдарламасы оқушыларды жан-жақты дамытуға бағытталуы тиіс: Мұнда тәрбиелік технологиялар мен әдістемелер жиынтығы негізінде баланың жан-жақты тарихты тануына жағдай туғызу алдыңғы қатарға шығады. Баланың тарихты тануы олардың танымдық түрткі мен танымдық қызығушылықтарын, шығармашылық қабілеттерін, қажетті ақпарат алу білігін дамытуға ықпал етеді.

Бұл үшін тек қана мектеп оқулықтарына ғана сүйеніп қоймастан, әрбір оқытушы

немесе мұғалім тарихты оқытқан кезде деректермен жұмысқа көңіл аударып, ол үшін тиімді уақыт пен мүмкіндік таба білуі қажет. Сонымен бірге оқушылардың деректермен және деректердің авторларымен танысуы оқушылардың білімі мен танымдық қабілетін арттырады. Қосымша материалдармен жұмыс істеу үшін тағы да бір мүмкін бар, ол – білім мекемелеріндегі оқудан тыс жұмыстардың болуы. Негізінен, білім беру мекемелеріндегі оқудан тыс жұмыстардың мақсаты – оқушылардың мектепте және мектептен тыс жерлерде жайлы, жағымды қарым-қатынас құруға жағдай туғызу, нақты өмірлік жағдаяттарда бастамашылдық, дербестік, жауапкершілік, шынайылық, ашықтық таныта білуге, барлық жас кезеңдерінде сыныптан тыс іс-әрекеттерге қызығушылық тудыру болып табылады (Kurebaeva, 2019, 78 b.). Дегенмен осындай жағдайда оқытушы өзінің оқушыларына дәріс сабақтарын толық игерген, яғни түсінген немесе мүлде түсінбеген оқушылармен белсенді жұмыс істеу мүмкіндігі туады.

Ол үшін біздің, болашақ тарихшы, педагог маман ретіндегі міндетіміз осы сияқты жарық көрген еңбектерді, ортағасырлық Қазақстан тарихының ортағасырлық деректеріне қатысты болған ғылыми зерттеулерді, көптомдық кітаптарды жүйелей отырып, оқу бағдарламаларына, Қазақстан тарихы оқулықтарына, мектеп қабырғасында болсын жоғары оқу орындарында болсын оқу бағдарламаларына енгізу, Қазақстан Республикасының Мемлекеттік жалпыға білім беру стандартына, Типтік оқу бағдарламаларына. оқу жұмыс жоспарларына енгізудің жолдарын көрсету болып табылады. Ол үшін қай тұрғыдан, қандай жолдары мен тәсілдермен енгізу керектігін анықтап алған дұрыс. Мысалы, сабақ барысында тарихи салыстырмалы әдістерді қолдану арқылы бағдарлама шыққанға дейінгі қолданып жүрген көптеген зерттеушілердің еңбектерімен, дерек көздері мен салыстырып. тарихи салыстырмалы түрде қарастырса, көптеген мәліметтер алуға мүмкіндіктер туады және қай деректер қаншалықты шынайы, қай деректерде бұрмалаулар көптеп кездеседі. Тәуелсіздік алғаннан кейінгі жылдары жарық көрген жарияланымдар қалай деп сөйлейді, кеңестік идеология тұсында қалай жазылды тарихымыз міне осындай көптеген айырмашылықтарды студенттер, оқып біліп, өзіндік тұжырымдар жасап, ғылымға азда болса өз үлестерін қосары сөзсіз.

Тәуелсіздік жылдарына дейінгі отан тарихымен байланысты болған деректерді және жоғарыда аталған мемлекеттік бағдарламалардың аясында жинақталған деректердің нәтижелерін студенттерге тереңірек меңгеру мақсатында ЖОО-да элективтік курс бағдарламасы жасалып, казіргі таңда студенттердің қызығушылықтарымен таңдалып, оқытылып жатыр. Отанға, туған елге. жерге деген сүйіспеншілікті сезімді оятады, әдет-ғұрып, салт-дәстүрге, мәдениет пен тарихқа тарихи сана калыптастыру арқылы, өзіндік көзқараспен тұжырым жасауға дағдыланады.

Білімді ұрпағы бар елдің шоқтығы да жоғары тұрары ақиқат. Білім сапасын арттыру және нарық сұраныстарына сәйкес мамандар дайындауда оқу үдерісін тың жаңалықтармен, деректермен, әдіс-тәсілдермен толықтыру аса маңызды. Ол үшін ең алдымен Қазақстан Республикасының тарихи білім ахуалы, тарихи сана

қалыптастыру мен қазіргі уақыттағы оқу үдерісінің тиімді, тиімсіз жақтарын анықтау қажет екендігі түсінікті.

Тарихи-мәдени деректерді тиімді пайдаланып, деректердің ерекшеліктерін ескере отырып, сын тұрғысынан қарап, жинақталған ортағасырлық деректерді деректанулық талдаудан өткізіп, оқу үдерісіне енгізудің қажеттілігін айқындап. алынған нәтижелерді оқу үдерісіне енгізудің жолдарын, әдіс-тәсілдерін қарастыру бағдарламаның теориялық және қолданбалық аспектілерін, зерттеудің қажеттілігін айқындайды. Сирек кездесетін ортағасырлық қолжазбалар, ескерткіштер, басылымдарды іздеп тауып, талдап, дерек көзі ретінде жоғары оқу орындарында оқу бағдарламасына, оқу үдерісіне енгізу казіргі кезеңдегі ең маңызды мәселелердің бірі болып табылады, Осы орайда зерттеу нәтижелерін оқу үдерісіне енгізудің қажеттіліктерін анықталғаннан кейін оқу үдерісіне енгізудің жолдары мен әдіс-тәсілдерін ұсыну арқылы алға қойған мақсатқа жетеді. Себебі «Мәдени мұра» бағдарламасы аясында жинақталған деректерді талдау сапалы білім беруге көмектесері дау тудырмайды (Kazhbieva, 2013, 187 b.).

Осы орайда, келесі кезекте Қазақстан тарихын оқытудың оқушыларда қоғамдық және тарихи сананың көтерілуіне де мүмкіндік береді. Ортағасырлық Қазақстан тарихы пәніне арналған оқу бағдарламаларында қамтылған материалдар оқушылардың тарихи санасымен бірге ұлттық санасының өсуіне де ықпал етеді. Бұл фактор барлығымызға белгілі болып, сондықтан, ондағы оқытылатын тақырыптар мемлекет пен қоғам басшыларының және тиісті органдардың ұдайы назарында болады. Ол бойынша тіпті бекітілетін тақырыптар білім органдары тарапынан да таңдалып, бекітіліп отырады және өз кезегінде арнайы заң нормаларын да қабылдайды. Мектепте жүргізілетін аса үлкен педагогикалық шеберлік негізінде жүзеге асырылатын тарихи тақырыптар оқушы санасының сергуіне, оның ұлттық негізде дамуына міндетті түрде ықпал етеді. Бұл жағдай жылдар бойына сан түрлі педагогикалық тәжірибелердің негізінде дәлелденген.

Еліміз тарихына қатысты тарихи-деректік мұралары негізінде жастарға оқу-тәрбие жұмыстарын ұйымдастыру - жалпы адамзат мәдениетінің біртұтас бөлігі болып табылатын ұлттық рухани-мәдени қазыналарымыз жөнінде мол мағлұматтар алуымызға мүмкіндік берері сөзсіз (Kurebaeva, 2019, 156 b.). Ұлттық тәрбие мен тарихи сана бір-бірімен тығыз байланысты болып, оның дамуына отандық тарихпен тығыз байланысты. Мектептегі ортағасырлық Қазақстан тарихы пәніне арналған оқу бағдарламаларындағы материалдық кешен мектеп оқушыларында тарихи санының қалыптасып, оның ары қарай дамуына септігін тигізуі тиіс. Ол үшін жасалатын, бекітілетін оқу бағдарламалары мен оқулықтардағы деректік материалдар кеңінен қамтылғаны дұрыс болады.

Әрбір халықтың тарихи тіршілігі мен рухани тәжірибесінде көрсеткендей, қазақ халқының да басынан өткенін ауызша түсіндіріп тиісті деректермен дәлелдеп берсе, ол оқушының оқуға құлшынысын арттырып, сонымен бірге өз елінің тарихына ерекше құрметпен қарайды. Бұл тарихи сананың дамуын сипаттайды. Бұған ұлттық қалыптасқан мәдениет те өзінің ықпалын тигізеді.

Тарихи сана - өткеннен сабақ алып, ұлттың ұлы тұлғаларын танып, бүгінгі өмірді дұрыс бағалаудан туындайды. Әсіресе, тарихи тұлғаларға баға бергенімізде - олардың қажыры мен білімін, парасаты мен даналығын таразылай білген көрегендігін сараптаймыз. Сонымен бірге, Қазақстан тарихынан арнаулы курстардың аясын кеңейту керек. Қазақстан тарихының тереңдей зерттелуі. Бұл бағытта елімізде бірталай істер атқарыла бастады Тарихымыздың «ақтаңдақ беттері» парақталып. терең зерттеулер өмірге келуде. Сонымен. кең тарихи сананы жаңа тарихи танымды калыптастыру кезек күттірмейтін өзекті мәселелердің бірі. Оның азаматтарда кең тарихи сананы қалыптастыру мемлекеттік саясатта күн тәртібінен түспейтін бағыт болып қала беруі тиіс (Kazhbieva, 2013, 188 b.).

Қазақстан тарихын оқытуда тарихи білім беру мақсатын, мазмұнын, технологиясын нәтижеге бағдарланған білім беруге бағыттау бүгінгі күні өзекті мәселе болып табылады. Мұнда мұғалімнің де оқушының да оқыту процесінің мақсаты мен міндеттерін, мәнін дұрыс анықтауында, оқушының білім алудың не үшін қажет екендігін терең түсінуінде. Мұнда, бірінші орынға оқушының белсенділігі, қабілеттілігі, өзіндік ерекшеліктері, әрекет құралдары шығады. Оқушы өздігінен білім алу, іздену, қорытынды жасап талдау үшін оның өзіндік тәжірибесіне сүйене отырып, білім алу технологиясын меңгертуге көңіл аударылады.

Жас қазақстандықтарға патриоттық тәрбие беруде білім беру ісінің инновациялық дамуына ерекше орын бергеніміз жөн. Бұның өзі оқытудың интерактивті әдістері мен жаңашыл технологияны оқу үрдісіне кеңінен қолдануға жағдай жасайды, жаңаша оқыта алатын білімдар ұстаздарды қажет етеді. Осы орайда, тарихты оқыту барысында оқытудың жаңашыл әдіс-тәсілдерін меңгеру мен педагогикалық технологияның қыр-сырын терең білудің негізінде жаңа бағдарламалар жасалып, оны күнделікті сабақта өз тәжірибесінде пайдалана білудің орны ерекше саналады (Ansatova).

Ұлттық отаншылдықты қалыптастыруда ата-бабаларымыздың ұлағатты ойлары мен тәлімдік тәрбиесінің атқаратын орны ерекше. Осы жерде қазақ халқының ұлы ақыны, ғалым М. Жұмабаевтың мына сөзі ойға оралады: «Ұлт тәрбиесі – баяғыдан бері сыналып, көп буын қолданып келе жатқан тақтақ жол болғандықтан, әрбір тәрбиеші сөз жоқ, ұлт тәрбиесімен таныс болуға тиіс. Және әр ұлттың баласы өз ұлтының арасында, өз ұлты үшін қызмет қылатын болғандықтан, тәрбиеші баланы сол ұлт тәрбиесі мен тәрбие қылуға міндетті». Бала тәрбиесінің ұлттық сипатта болуына ерекше мән беру керектігін атап өтеді. Ал ұлттық сипат – сол ұлт тарихының таңбасы (Qayrken Adyet).

Осы тұста тарихи шегініс жасасақ, жас ұрпаққа ұлттық рухани, мәдени құндылықтар негізінде тәлім-тәрбие берудің маңыздылығына Ш. Уәлиханов, Ы. Алтынсарин, А. Құнанбаев, Ш. Құдайбердұлы, әсіресе ХХ ғасырдың басында, А.Байтұрсынов, М.Дулатов, М. Жұмабаев, Ж.Аймауытов, т.б. сынды қазақ ағартушылары баса көңіл аударған. Дегенмен де, кеңестік қоғам құрылысы кезінде, әр халықтың өзіндік ұлттық ерекшеліктерін, ұрпақ тәрбиелеудегі

сындарлы тәжірибелерін, біртұтас, жалпы кеңестік идеология нормаларымен айырбастағаны белгілі (Kaldybayeva, 2018, 31 b.).

Жастардың құқықтық және рухани құндылықтары жастарды өз халқының рухани мәдениетіне бағыттауы, мемлекетіміздің тарихи өткеніне баулуы, қоғамдағы келісім мен бейбітшілікті нығайту жас ұрпақтың отаны үшін мақтан сезімін қалыптастыруы тиіс. Патриоттық тәрбие проблемасына қазақ халқы қоғамның барлық даму кезеңдерінде аса мән берген. Оны қазақ даласының ойшылдары (Қорқыт ата, әл-Фараби, Ж.Баласағүн, Қашқари, А.Иассауи) мен жыршы-жырауларының (Асан қайғы, Шалкиіз жырау, Ақтамберді жырау, Бұқар жырау, Дулат Бабатайұлы және т.б.), ғұлама ағартушыларының (Ш.Уәлиханов, Ы.Алтынсарин, А.Құнанбаев және т.б.) құнды еңбектері дәлелдейді (Zheksembaeva, 2018, 26-27 bb.).

Қорытынды. Мектеп оқушыларының тарихи санасын сергітіп, оларды патриотизмге тәрбиелеу мәселелерін зерттеген ғалымдардың еңбектерінің қорытындылары мен тікелей мектеп практикасындағы мұғалімдердің бағдарламалары мен іс-тәжірибелерінің нәтижелеріне сүйене отырып және Қазақ хандығының құрылуы мен өмір сүруіне қатысты материалдармен таныстырып, оларды патриотизмге тәрбиелеу ең маңызды жұмыстардың бірі саналады. Мектеп бағдарламаларында қазақ тарихының осы сияқты мемлекеттілік жолындағы саяси оқиғалар мен күрестерді оқыту оқушылардың тарихи санасын оятумен қатар, оларды елжандылыққа тәрбиелеп, сондай-ақ нақты іс-әрекеті мен мінез-құлқын қалыптастыруда дұрыс бағыт беру қажет. Бұдан шығатын тағы бір тұжырымдардың бірі тарихи оқиғаларды нақты деректермен дәлелдеп оқыту тарихи сана мен патриотизмнің тәрбиелеу үрдісінің танымдық мәнін естен шығаруға болмайды, бірақ ол әрбір оқушыда патриоттық сана, патриоттық сезім қалыптастырудан бастау алғанда ғана тиімді болмақ. Сондықтан оқытушылар өз қызметінде тарихи тақырыптарды оқытуда оны деректермен көрсетуде Отанға, Қазақстанға, өз халқына деген сүйіспеншілікті ұстану және насихаттауға бағыттайтын критерийлерді енгізу керек (Vagin, 1968).

Жалпы білім беретін мектептің жеткіншек ұрпаққа білім беру сапасын, оқыту әдістемелерін жетілдірумен бірге, оқушыларға жан-жақты тәлім-тәрбие берудің мазмұнын, әдістемелік іс-шараларын қоғамның даму үрдісімен ұштасқан міндеттер мен талаптарға негіздеп, үнемі жаңартып отыруды талап етіледі. Бүгінгі таңда, еліміздің болашағы – жас ұрпаққа мектеп аясында адамгершілік, имандылық, ізгілік, парасаттылық, мәдениеттілік, т.б. қадір-қасиеттерге тәрбиелеуде шешімін күтетін өзекті мәселелер бар. Әлі де болса мектеп жасындағы балалардың бойында, қоғамның өркениетті дамуына кері әсер ететін келеңсіз жат мінез-құлықтардың, тарихи сана мен білімнің таяздығынан халықтық мәдени құндылықтарға деген немқұрайлы көзқарастардың бой алуы жиі көрініс беруде.

Олай болса, мектептік тәлім-тәрбие мазмұнын, ұлттық және жалпы адамзаттық құндылықтардың өнегелі нұсқаларымен байыта отырып гуманизациялау, бүгінгі күннің өзекті мәселелерінің бірінен саналады. Тарихи үдеріс өмірді уақыт

таразысынан өткізе отырып, оның керектісін қалдырып сараптаушы, електен өткізетін сыншы болып табылады. Адамдар тарихи мұраларды, дүниелерді, көне жәдігерлерді сақтауға тырысады. Бұл барлық халықтардың ұлттық мәдениетіне тән құбылыс. Сондықтан да халық шығармашылығы мен ұлы өнер туындыларының бүгінгі күнге дейін жеткендерін барынша қастерлепрухани-мәдени құндылықтар ретінде қабылдаған дұрыс (Kaldybayeva, 2018, 33 b.).

Міне Қазақстан тарихы мен мәдениетіне катысты осындай тұнып тұрған тарихымызға катысты деректер мен дерек көздерін жан-жақты жүйелеп, мазмұндық және хронологиялық, тақырыптық жағынан деректанулық тұрғыдан ішкі және сыртқы сыныптаудан өткізгеннен кейін мұндай жаңа материалдарды тек ғылыми ғана емес, оқу бағдарламасына да енгізудің қажеттігі туатыны заңдылық. Қазақстан тарихы бойынша жарияланған көптомдық деректерге талдау жасалып, олардың мазмұндық және тақырыптық тұрғыдан сараланып, салыстырмалы түрде қаралған соң, алынған нәтижені оқу үдерісіне енгізудің қажеттілігін айшықтап, сол арқылы еліміздің жоғары, және орта мектептеріне оқу бағдарламаларына енгіземіз. Сол арқылы, яғни тарихи деректерге негізделген оқу материалдарын жастардың санасына сіңіру негізінде тарихымызды терең игереміз. Ол үшін әуелі тарихшы-ғалымдар мен деректанушылар және мектептегі тарихшы-педагог мамандар көптеген жылдық еңбектің нәтижесінде жарық көрген еңбектерді, ғылыми зерттеулерді, көптомдық кітаптарды жүйелей отырып, оқу бағдарламаларына, Қазақстан тарихы оқулықтарына, мектеп бағдарламасына болсын жоғары оқу орындарында болсын енгізуде (Kazhbieva, 2013, 188-189 b.).

Басты мақсат, Қазақстан Республикасының Мемлекеттік жалпыға білім беру стандартына, Типтік оқу бағдарламаларына, оқу жұмыс жоспарларына сәйкестендіріп енгізу қажет. Ол үшін әрине қай тұрғыдан, қандай жолдары мен тәсілдермен енгізу керектігін анықтап алған дұрыс. Себебі, ол тек оқытушы мен тарихшы маманның еркінде ғана емес, ол оқушылардың қабылдауына да сай етіп жасалуы қажет. Ол үшін сабақ барысында тарихты оқудың сан түрлі әдістерін қолдану қажет болады. Тек педагогикалық оқу-әдістемелік түрлі әдістерді қолдану арқылы ғана мұны енгізуге және оқу процесінде жүзеге асыруға болады.

Сөз соңында айтар болсақ, Қазақстанның орта ғасырлардағы тарихын атап өте сан түрлі тұжырымдар жасауға болады. Мұнда кеңестік кезеңнен бері қабылданған негізсіз және заңсыз тұжырымдар қаншама көп болса, оқылатын материалдардың қатары мен саны соншалықты көп болды. Кеңестік кезеңде негізінен жылдар бойына қалыптасқан санадан арылып, еліміз еңсесін көтеріп жатқан тұста жаңа деректік материалдарды оқу бағдарламаларына уақытымен енгізіп отырғаны дұрыс деп санаймыз. Өйткені, қазіргі кезде техника мен компьютерлік технологияның заманы болғандықтан оқушылар көзбен көрмегенше ешбір деректік ақпаратқа сенбейді. Ең болмағанда олардың көшірмесін көрсеткен дұрыс болады. Мұның барлығы болашақта толық ескерілуі тиіс болатын жағдайлар болып саналады.

Қазіргі уақытта оқу материалдарының, оқу-әдістемелік бағдарламалары мен кешендерінің мазмұны ортағасырлық түркі-мұсылман деректерімен толыққанды қамтылмағанымен, олардың аз да болса ең негізгі және кең таралған қолжазбалар көшірмелерімен толықтырылғаны белгілі болып отыр. Зерттеу барысында оқу бағдарламалары мен басқа да кешенді материалдар жинақтарында жаңадан ғылыми айналымға енгізіліп отырған деректердің көшірмелері немесе олар туралы анықтамалар берілмеген. Дегенмен, хрестоматиялар мен қосымша оқу материалдарының жаңаруы мен толықтырылуы болашақта толығып, жаңа материалдар енгізілетініне ешбір күмән болмағанымен, оларды оқытудың дәрістік сағаттарының аздығы кем болып отырғаны үлкен кедергі болып отыр.

Әдебиеттер

Абусеитова М.Х. (сост.) История Казахстана в персидских источниках. Том 4. Сборник материалов, относящихся к истории Золотой Орды. – Алматы: Дайк-Пресс, 2006. – 620 с.

Абусеитова М.Х. История Казахстана в арабских источниках. Том III. – Алматы: Дайк-Пресс. 2006. – 273 с.

Алтаев А.Ш., Жангутин Б.О. История Казахстана: Хрестоматия. Т. 1-2. – Алматы, «Бастау» 2008.

Аңсатова М.Н. Отан тарихын оқытудың кейбір методологиялық мәселелері. Источник: https://e-history.kz/kz/seo-materials/show/29850/ © e-history.kz

Байпақов, Б.Е. Көмеков, К.А. Пищулина. Орта ғасырлардағы Қазақстан тарихы: 7-8 сыныптарына арналған оқулық. К.М. – 2 басылымы. – Алматы: Рауан, 1997. – 160 б.

Вагин А. А. Методика преподавания истории в средней школе. – М.: 1968. – 431 с.

Д.Қыдырәлі. Алғысөз. «ҰЛЫ ДАЛА» I гуманитарлық ғылыми форумының материалдары. – Астана. Халықаралық түркі академиясы. 2016. – 583 б.

Жексембаева Ж., Тумарбаева А. Патриоттық тәрбие берудің педагогикалық негіздері. «Ұлттық рухани құндылықтарды дамыту мақсатындағы инновациялық технологиялар» атты республикалық ғылыми-тәжірибелік симпозиумының материалдары. – Талдықорған: І. Жансүгіров атындағы ЖМУ, 2018. – 80 б. – Б. 26-30.

Жолдасбаев С. Орта ғасырлардағы Қазақстан тарихы: оқулық. С. Жолдасбаев. – Алматы: Атамұра, 2012. – 231 б.: сурет. - Библиогр.: 228 б.

История педагогики. Учебное пособие для педагогических университетов. под ред. А.И. Пискунова. – М. ТЦ. «Сфера, 1998. – 192 с.

Matthew Lange. Comparative Historical Methods. 2013, SAGE Publications Asia-Pacific Pte Ltd.

К.М. Байпақов, Б.Е. Көмеков, К.А. Пищулина. Орта ғасырлардағы Қазақстан тарихы: орта мектептің 7-8 сыныптарына арналған оқулық. – Алматы: Мектеп, 1995. – 159 б.

Кажбиева А.Т. «Мәдени мұра» бағдарламасы аясындағы деректерді оқу үдерісіне енгізу. «Мәдени мұра» – қазақ тарихының дерек көзі: мақалалар жинағы. Ред. басқарған Қ. Атабаев. – Алматы: Қазақ университеті, 2013. – 245 б. – Б.180-188.

Калдыбаева Г.А. Жас ұрпаққа ұлттық рухани, мәдени құндылықтар негізінде тәлім-тәрбие беру. «Ұлттық рухани құндылықтарды дамыту мақсатындағы инновациялық технологиялар» атты республикалық ғылыми-тәжірибелік симпозиумының материалдары. – Талдықорған: І. Жансүгіров атындағы ЖМУ, 2018. – 80 б. – Б. 31-34.

Куребаева Г.А. Балалардың психикалық саулығын нығайтудың жолдары. Академик Т. Тәжібаевтың 109 жылдығына арналған «Академик Т.Тәжібаев және қазіргі педагогика ғылымы» атты Т. Тәжібаев оқулары аясында республикалық ғылыми-әдістемелік конференция материалдары – Алматы: Қазақ университеті, 2019. – 138 бет. – Б. 74-78.

Қазақстан тарих ғылымының теориялық-методологиялық мәселелері» атты «Бекмаханов оқулары – 2011» Халықаралық ғылыми-практикалық конференциясының материалдары. – 2011. – Б. 167-172.

Қазақстан тарихы туралы түркі деректемелері. 1 том. Өтеміс қажы. Шыңғыс-наме. – Алматы: Дайк-Пресс, 2005. – 400 б.

Қайыркен Әдиет. Ұлттық құндылықтар негізінде отаншылдыққа тәрбиелеу. Источник: https://e-history.kz/kz/news/show/456/ © e-history.kz

Қасымова Р.С., Жүзей М.А. Студенттерді ұлттық құндылықтарды құрметтеуге тәрбиелеу Академик Т. Тәжібаевтың 109 жылдығына арналған «Академик Т.Тәжібаев және қазіргі педагогика ғылымы» атты Т. Тәжібаев оқулары аясында республикалық ғылыми-әдістемелік конференция материалдары. – Алматы: Қазақ университеті, 2019. – 138 бет. – Б. 118-120.

С. Жолдасбаев. Орта ғасырлардағы Қазақстан тарихы. Хрестоматия: Жалпы білім беретін мектептің 7 сыныбына арналған. 3 басылымы. – Алматы: Атамұра, 2012. – 128 бет.

Тасилова Н.А. «Мәдени мұра» бағдарламасының ұлттық тәрбиені қалыптастырудағы ғылыми-педагогикалық негіздері. «Мәдени мұра» – қазақ тарихының дерек көзі: мақалалар жинағы. Ред. басқарған Қ. Атабаев. – Алматы: Қазақ университеті, 2013. – 245 б. – Б.125-126.

Freeman E. The metods of historical study. London. 2011.

References:

Abuseitova M.KH. (2006) Istoriya Kazakhstana v arabskikh istochnikakh. Tom III. [The history of Kazakhstan in arabian sources. III Volume]. Collection of materials related to the history of the Golden Horde – Almaty: Dayk-Press. – 273 p. (In Russ.).

Abuseitova M.KH. (2006) Istoriya Kazakhstana v persidskikh istochnikakh. Tom 4. [The history of Kazakhstan in persian sources. 4 Volume] Sbornik materialov, otnosyashchikhsya k istorii Zolotoy Ordy. – Almaty: Dayk-Press. – 620 p. (In Russ.).

Altayev A.S., Zhangutin B.O. Istoriya Kazakhstana: Uchebnik. T. 1-2. [The history of Kazakhstan] – Almaty, «Bastau». (In Russ.).

Ansatova M.N. Otan tarihın oqytudin keybir adistemelik maseleleri. [Some methodological problems of teaching the history of the Patrionic History]. Derekkoz: https://e-history.kz/kz/seo-materials/show/29850/ © e-history.kz (In Kaz.).

Darkhan Kidiraliy (2016). Algysoz «Uliy Dala» I gumanytarlik gilyimi foruminin materyaldari. [«The Greate Steppe» Materials of the I Humanitarian Scientific Forum] – Astana. HALIKARALYK TURKI AKADEMYASI. – 583 p. (In Kaz.).

Freeman E. (2011) The metods of historical study. London. (In Eng.).

Kaldybayeva G.A. (2018) Zhas urpakka ulttyk ruhaniy, madeniy kundilyktar negizinde taliym-tarbye beru. «Ulttyk ruhaniy kundyliktardi damitu maksatyndagy innovatsyalyk tehnologyalar» attiy respublykalik gilimy-tazhyribelyk sympozyuminin materyaldariy. [Teaching the younger generation on the basis of national spiritual and cultural values]. – Taldykorgan: I. Zhansugyrov atyndagi ZhMU, – 80 p. – P. 31-34 (In Kaz.).

Kazhbieva A.T. (2013) «Madeni mura» bagdarlamasının derekterin oku procesine engizu. «Madeni mura» – qazaq tarihının derekkozi: maqalalar zhinagi. Red. K. Atabaevtin basshiligimen. [Implementation of data in the educational process within the framework of the program" cultural heritage". "Cultural heritage" - source of Kazakh history: collection of articles. Ed. headed by K. Atabayev] – Almaty: Kazaq universiteti. – 245 p. – 12 p. – P.180-188 (In Kaz.).

Kurebaeva G.A. (2019) Balalardin psihikaliq densauligin nigaytu joldari. Tajibayevtin tuganina 109 jil toluina arnalgan «AKADEMIK T.TAJIBAEV JANE KAZIRGI PEDAGOGIKA GILIMI» Akademik T. Tajibayev okulary ayasinda respublikaliq gilimi-adistemelik konferentsya materialdari. [Ways to strengthen children's mental health] – Almaty: Qazaq universiteti. – 138 p. – P. 74-78 (In Kaz.).

Matthew Lange (2013) Comparative Historical Methods. SAGE Publications Asia-Pacific Pte Ltd. (In Eng.).

Q.M. Baypaqov, B.E. Komekov, Q.A. Pyshulyina (1997) Orta gasirlardagi Qazaqstan tarihy: 7-8 siniptarina arnalgan oquliq. – 2-shi basilim. [History of Kazakhstan in the Middle Ages: textbook for grades 7-8. K. M. – 2 edition.] – Almaty: Rauan. – 160 p. (In Kaz.).

Qasymova R.S., Juzey M.A. (2019) Studentterdi ulttyq qundiliqtardi qurmetteuge tarbyeleu [Education

of students in respect of national values].Tajibayevtin tuganina 109 jil toluina arnalgan «AKADEMIK T.TAJIBAEV JANE KAZIRGI PEDAGOGIKA GILIMI» Akademik T. Tajibayev okulary ayasinda respublikaliq gilimi-adistemelik konferentsya materialdari. – Almaty: Qazaq universiteti. – 138 p. – P. 118-120 (In Kaz.).

Qayrken Adyet. Ulttyk qundyliktar negizinde otanshyldikka tarbyeleu. [Education of patriotism on the basis of national values]. Istochnyk: https://e-history.kz/kz/news/show/456/ © e-history.kz (In Kaz.).

Qazaqstan taryh giliminin teoryalik-metodologyalik maselelery atti «Bekmahanov oqulari – 2011» [Materials of the International Scientific and practical conference" Bekmakhanov readings – 2011] Halikaralik gilimi-praktikaliq konferentsyasinin materyaldari. – 2011. – P.167-172. (In Kaz.).

Qazaqstan taryhi turali turki derektemelery. 1 tom. Otemys kajy. Shyngys-name. [Turkic sources on the history of Kazakhstan. Volume 1.] – Almaty: Dayk-Press, 2005. – 400 p (In Kaz.).

S. Joldasbaev (2012) Orta gasirlardagi Qazaqstan taryhi. Adebyet: Jalpi bilim beretin mekteptin 7-sinibina arnalgan.3-shi basilim. [History of Kazakhstan in the Middle ages. anthology: for the 7th grade of a comprehensive school.3rd edition] – Almaty: Atamura. – 128 p. (In Kaz.).

Piskunova A.I. (1998) Istoriya pedagogiki. Uchebnik dlya pedagogicheskikh vuzov [The history of pedagogy. Textbook for pedagogical universities]. Pod red. – M. Torgovyy tsentr. «Sfera». – 192 p. (In Russ.).

Tasylova N.A. (2013) «Madeni mura» bagdarlamasinin ulttiq tarbieni qaliptastirudagi gilimi-pedagogikaliq negizderi. [Scientific and pedagogical foundations of the program» cultural heritage « in the formation of National Education.] / «Madeni mura» – Qazaq taryhinin derek kozi: maqalalar jinagi. / Red. basqargan Q. Atabaev. – Almaty: Qazaq universyteti. – 245 p. – P.125-126 (In Kaz.).

Vagin A. A. (1968) Metodika prepodavaniya istorii v sredney shkole. [The methodology of teaching history at school] – M. – 431 p. (In Russ.).

Zheksembaeva Zh., Tumarbaeva A. (2018) Patriottik tarbie berudin pedagogikalıq ntgizderi. «Ulttyk rukhaniy kundiliktardi damiytu maksatyndagy innovatsyalıq texnologiyalar» attiy respublikalıq gılımiy-tazhiriybelik simpoziyum materialdari. [Pedagogical foundations of patriotic education]. – Taldıqorgan: I. Zhansugirov atındagı ZhMU. – 80 p. – P. 26-30 (In Kaz.).

Zholdasbaev S. (2012) Orta gasirlardagi Kazaqstan tarikhı: oku kurali [History of Kazakhstan in the middle ages: training manual]. S. Zholdasbaev. – Almati: Atamura. – 231 p.: s. – Bibliografiya: 228 p. (In Kaz.).

CONTENTS

PEDAGOGY

A.M. Abdykhalykova, Zh.B. Beisembayeva, A.N. Nurzhanova
THE ROLE OF DIGITAL AUTHENTIC TEXTS IN COMMUNICATIVE LANGUAGE TEACHING (CLT)....................5

G.K. Atabaeva, F.K. Atabayeva, A.A. Seksembayeva
USING MIND MAP TECHNOLOGY IN FORMING COMMUNICATIVE COMPETENCE OF STUDENTS....................20

G. Autova, M. Kusherbaeva, Sh. Zhussipbekova
IDENTIFICATION OF SOME THEORETICAL CONTRADICTIONS IN THE CHAPTERS "PHYSICS OF THE ATOM AND THE ATOMIC NUCLEUS"....................33

A. Akhanova, G. Ormanova, Sh. Ramankulov
THE STEAM CLIL PROJECT IN EDUCATION: AN EXAMPLE OF TRAINING STUDENTS IN ENGINEERING AND TECHNICAL FIELDS....................50

B. Ayapova, A. Alimbekova, A. Bulshekbayeva
GAMIFICATION IN THE DEVELOPMENT OF LEADERSHIP SKILLS IN OLDER PRESCHOOLERS....................63

B. Baimukhambetova, A. Mombek, G. Avgustkhanova
STRUCTURAL ANALYSIS OF THE IMPLEMENTATION OF DUAL EDUCATION IN HIGHER EDUCATION INSTITUTION....................79

Zh.N. Bekbolat, A.B. Zholmakhanova, Seyfullah Yildirim
THE PEDAGOGICAL SIGNIFICANCE OF M. SHOKAI'S LETTERS....................95

B.B. Bexultan, Zh.M. Zhaxsibayeva
EVALUATION OF THE USE OF DIGITAL TECHNOLOGIES IN A SCHOOL CHEMISTRY COURSE....................108

A.K. Davletova, N.N. Orazova, Y.T. Assan
ADVANTAGES AND DISADVANTAGES OF USING ARTIFICIAL INTELLIGENCE IN EDUCATION....................122

T.A. Daniyarov, B.O. Yermakhanov, M.S. Issayev
EFFECTIVENESS OF USING INFORMATION AND DIGITAL TECHNOLOGIES IN TEACHING HISTORY: ANALYSIS OF SURVEY RESULTS....................138

S. Kaldygozova, M. Shakenova, M. Jilkishiyeva
APPLICATION OF ARTIFICIAL INTELLIGENCE IN THE SYSTEM OF MONITORING AND MANAGEMENT OF EDUCATION QUALITY IN KAZAKHSTAN..152

M. Knol, D. Shalbayeva, G. Sheripova
STRATEGIES FOR OVERCOMING INTERLANGUAGE INTERFERENCE IN ENGLISH LANGUAGE TEACHING WITHIN KASAKHSTAN'S TRILINGUAL EDUCATION FRAMEWORK...174

M. Kozha, T. Apendiyev, E. Satov
USING TURKIC-MUSLIM SOURCES IN EDUCATIONAL PROGRAMS......188

G.T. Kurbankulova, A.S. Stambekova
METHODOLOGICAL FOUNDATIONS AND PRINCIPLES OF PREPARING FUTURE PRIMARY EDUCATION TEACHERS TO FOSTER STUDENTS' NATIONAL VALUES...208

A.E. Mukhametkairov, G.S. Ayapbergenova, S.K. Abildina
GAMIFICATION AS ONE OF THE WAYS TO DEVELOP SOFT SKILLS OF HIGH SCHOOL STUDENTS...225

B. Orazov, G. Issayeva, S. Slamzhanova
FORMATION OF STUDENTS' EXPERIMENTAL SKILLS IN TEACHING PHYSICS IN HIGHER EDUCATIONAL INSTITUTIONS................................240

T.O. Orynbasar, A.B. Amirbekova
TEACHING METHODS IN FIGURATIVE LINGUISTICS: STRATEGIES AND APPROACHES...254

P.Zh. Parmankulova, M.N. Syzdyk, M.A. Dzhanzakova
STRUCTURAL MODEL OF TRAINING OF FUTURE TEACHERS FOR INCLUSIVE LEARNING...271

I.T. Salgozha, G.B. Kamalova, A.Zh. Nurbekova
THE IMPACT OF THE EDUSCRUM METHOD ON THE DEVELOPMENT OF FLEXIBLE SKILLS IN FUTURE COMPUTER SCIENCE TEACHERS...288

A.A. Tautenbayeva, B.T. Abykanova, G. Кochshanova
THE ROLE OF "SOFT SKILLS" IN EMPLOYMENT OF GRADUATES: ANALYSIS OF EMPLOYER NEEDS AND REQUIREMENTS........................309

ECONOMICS

S.T. Abildaev, G.K. Amirova, I. Suleimenova
EXPORT ORGANIZATIONS AND ASSESSMENT OF AGRICULTURAL PRODUCTS OF THE REPUBLIC OF KAZAKHSTAN................................329

M. Akbalik, Kiymet Caliyurt
EFFECTS OF AUDITING ON COMPANY PERFORMANCE AND SUSTAINABLE DEVELOPMENT..340

M.K. Amangeldinova, B.S. Saparova, L.M. Shayakhmetova
INNOVATIVE POTENTIAL OF INVESTMENT COMPANIES IN KAZAKHSTAN..356

Z.A. Arynova
BALANCED MODEL OF EDUCATION-BUSINESS INTERACTION IN THE CONTEXT OF KAZAKHSTAN'S ECONOMIC DIGITALIZATION: CHALLENGES AND IMPLEMENTATION PATHWAYS............................374

A. Belgibayev, G. Akimbekova, S.E. Yepanchintseva
GROUPING OF KAZAKHSTAN REGIONS BY LEVEL OF INVESTMENT DEVELOPMENT..390

Z. Zhantassova, M. Beisenova, A.Yessenova
INFORMATION TRANSFORMATION OF LOGISTICS IN KAZAKHSTAN..405

J. Juman, A.V. Khamzayeva, Du Binghan
COMPARATIVE ANALYSIS OF THE GAS MARKET IN KAZAKHSTAN AND RUSSIA..418

A.B. Iskakova, G.D. Amanova, G. A. Rakhimzhanova
ANALYSIS OF INTERNATIONAL EXPERIENCE IN PROVIDING SOCIAL GUARANTEES TO EMPLOYEES..438

G. Kalkabayeva, A. Kurmanalina, A. Atabayeva
IMPACT OF KEY FACTORS ON INVESTMENT INFLOWS INTO KAZAKHSTAN'S ECONOMY: A SOCIOLOGICAL SURVEY APPROACH..453

O.Y. Kogut, V.S. Karzanova, O.V. Kobzareva
CURRENT TRENDS IN DIGITALIZATION OF PUBLIC DEBT AUDIT IN ORDER TO IMPROVE MANAGEMENT EFFICIENCY........................467

A.A. Kuanaliyev
COMPARATIVE ANALYSIS OF INTERNATIONAL EXPERIENCE AND ECONOMIC EFFECTS OF INTRODUCING DIGITAL TECHNOLOGIES IN THE FIGHT AGAINST CORRUPTION IN KAZAKHSTAN..................477

Zh.N. Kusmoldayeva, Zh. Zh.Belgibayeva, O.A. Abraliyev
DEMOGRAPHIC SITUATION IN RURAL AREAS OF KAZAKHSTAN N MODERN CONDITIONS..490

Y.Y. Mubarakov, I.V. Bordiyanu, M.U. Rakhimberdinova
GENDER EQUALITY IN THE GIG ECONOMY: THE EXPERIENCE OF KAZAKHSTAN...502

З. Сатпаева, Д. Кангалакова, Д. Мұсаева
АҒЫМДАҒЫ ҚАЗАҚСТАНДЫҚ КӘСІПОРЫНДАРДЫҢ ЦИФРЛАНДЫРУДЫ ҚАРЖЫЛАНДЫРУЫ: ӨҢІРЛІК ЖӘНЕ САЛАЛЫҚ АСПЕКТІЛЕР...518

А.О. Сыздықова, Р.М. Тажибаева, Ж.К. Жетибаев
ОРТАЛЫҚТАНДЫРЫЛМАҒАН ҚАРЖЫ БОЛАШАҒЫ МЕН ТӘУЕКЕЛДЕР...537

Ж.С. Тәжібаева, С.Д. Тәжібаев, С.О. Таңатова
ЭКОНОМИКАЛЫҚ ТРАНФОРМАЦИЯ ЖАҒДАЙЫНДА КӘСІПКЕРЛІКТІҢ ИНСТИТУЦИЯЛЫҚ ОРТАСЫН РӨЛІ..554

Ж.Қ. Тайбек, И.Е. Кожамкулова, О.І. Багдат
ЭКОНОМИКАЛЫҚ ТҰРАҚТЫ ӨСУДЕГІ ИНВЕСТИЦИЯЛЫҚ ӘЛЕУЕТ...569

А.Р. Тұрсын, А.С. Тулеметова, Қ. Сейітқасымұлы
ҚАЗАҚСТАННЫҢ ҚҰРЫЛЫС САЛАСЫНЫҢ ИНВЕСТИЦИЯЛЫҚ ТАРТЫМДЫЛЫҒЫН АРТТЫРУ ФАКТОРЫ РЕТІНДЕ НЕГІЗГІ ЭКОНОМИКАЛЫҚ КӨРСЕТКІШТЕРДІ ЗЕРТТЕУ.......................................587

З.К. Чуланова, Н.Ж. Бримбетова
БАТЫС ҚАЗАҚСТАН ӨҢІРЛЕРІНІҢ ҚАРЖЫЛЫҚ ӨЗІН-ӨЗІ ҚАМТАМАСЫЗ ЕТУІ ЖӘНЕ ӨЗІН-ӨЗІ ДАМЫТУ ТЕТІКТЕРІ..................603

О.Л. Эм
ҚАЗАҚСТАН РЕСПУБЛИКАСЫНДА ҰЖЫМДЫҚ ИНВЕСТИЦИЯЛАУ ЖҮЙЕЛЕРІН ЖЕТІЛДІРУ ӘДІСТЕРІ МЕН ДАМУ ПЕРСПЕКТИВАЛАРЫ...620

МАЗМҰНЫ

ПЕДАГОГИКА

А.М. Абдыхалықова, Ж.А. Бейсембаева, А.Н. Нұржанова
КОММУНИКАТИВТІК ТІЛДІК ОҚЫТУДАҒЫ ЦИФРЛЫҚ АУТЕНТТІК МӘТІНДЕРДІҢ РӨЛІ....5

Г. Атабаева, Ф. Атабаева, А. Сексембаева
СТУДЕНТТЕРДІҢ КОММУНИКАТИВТІК ҚҰЗЫРЕТТІЛІГІН ҚАЛЫПТАСТЫРУДА АҚЫЛ КАРТАСЫ ТЕХНОЛОГИЯСЫН ҚОЛДАНУ....20

Г.М. Аутова, М.Р. Кушербаева, Ш.Е. Жусипбекова
«АТОМ ЖӘНЕ АТОМ ЯДРОСЫНЫҢ ФИЗИКАСЫ» ТАРАУЛАРЫНДАҒЫ КЕЙБІР ТЕОРИЯЛЫҚ ҚАЙШЫЛЫҚТАРДЫ АЙҚЫНДАУ....33

Ә. Аханова, Ғ. Орманова, Ш. Раманкулов
БІЛІМ БЕРУДЕГІ STEAM CLIL ЖОБАСЫ: ИНЖЕНЕРЛІК-ТЕХНИКАЛЫҚ САЛАЛАРДА БІЛІМ АЛУШЫЛАРДЫ ДАЯРЛАУ МЫСАЛЫНДА....50

Б.А. Аяпова А.А. Алимбекова А.И. Булшекбаева
МЕКТЕП ЖАСЫНА ДЕЙІНГІ ЕРЕСЕК ТОП БАЛАЛАРЫНЫҢ КӨШБАСШЫЛЫҚ ДАҒДЫЛАРЫН ДАМЫТУДАҒЫ ГЕЙМИФИКАЦИЯ....63

Б.Ш. Баймұхамбетова, Ә.Ә. Момбек, Г.А. Августханова
ЖОҒАРЫ ОҚУ ОРНЫНДА ДУАЛЬДЫ ОҚЫТУДЫ ІСКЕ АСЫРУДЫҢ ҚҰРЫЛЫМДЫҚ ТАЛДАУЫ....79

Ж.Н. Бекболат, А.Б. Жолмаханова. Сейфуллах Йылдырым
МҰСТАФА ШОҚАЙ ХАТТАРЫНЫҢ ПЕДАГОГИКАЛЫҚ МАҢЫЗЫ....95

Б.Б. Бексұлтан, Ж.М. Жаксибаева
МЕКТЕПТЕГІ ХИМИЯ КУРСЫНДА ЦИФРЛЫҚ ТЕХНОЛОГИЯНЫ ПАЙДАЛАНУДЫ БАҒАЛАУ....108

А.Х. Давлетова, Н.Н. Оразова, Е.Т. Асан
БІЛІМ БЕРУДЕГІ ЖАСАНДЫ ИНТЕЛЛЕКТІ ҚОЛДАНУДЫҢ АРТЫҚШЫЛЫҚТАРЫ МЕН КЕМШІЛІКТЕРІ....122

Т.А. Данияров, Б.Ө. Ермаханов, М.С. Исаев
ТАРИХТЫ ОҚЫТУДА АҚПАРАТТЫҚ-ЦИФРЛЫҚ ТЕХНОЛОГИЯЛАРДЫ ПАЙДАЛАНУ: ТИІМДІЛІГІ: САУАЛНАМА НӘТИЖЕЛЕРІН ТАЛДАУ....138

С. Қалдыгөзова, М. Шакенова, М. Жылқышиева
ҚАЗАҚСТАНДАҒЫ БІЛІМ САПАСЫН БАҚЫЛАУ ЖӘНЕ БАСҚАРУ ЖҮЙЕСІНДЕ ЖАСАНДЫ ИНТЕЛЛЕКТІ ҚОЛДАНУ....................................152

М. Кноль, Д. Шалбаева, Г. Шерипова
ҚАЗАҚСТАННЫҢ ҮШТІЛДІ БІЛІМ БЕРУ ЖҮЙЕСІНЕ СӘЙКЕС АҒЫЛШЫН ТІЛІН ОҚЫТУ БАРЫСЫНДА АРАЛЫҚ ТІЛДІК КЕДЕРГІЛЕРДІ ЕҢСЕРУ СТРАТЕГИЯЛАРЫ...174

М. Қожа, Т. Әпендиев, Е. Сатов
ТҮРКІ-МҰСЫЛМАН ДЕРЕКТЕРІНІҢ ОҚУ БАҒДАРЛАМАЛАРЫНДА ҚОЛДАНЫЛУЫ...188

G.T. Kurbankulova, A.S. Stambekova
БОЛАШАҚ БАСТАУЫШ БІЛІМ ПЕДАГОГТЕРІН ОҚУШЫЛАРДЫ ҰЛТТЫҚ ҚҰНДЫЛЫҚҚА БАУЛУҒА ДАЯРЛАУДЫҢ ӘДІСНАМАЛЫҚ ТҰҒЫРЛАРЫ МЕН ҰСТАНЫМДАРЫ...208

А.Е. Мухаметкаиров, Г.С. Аяпбергенова, С.К. Абильдина
ГЕЙМИФИКАЦИЯ ЖОҒАРЫ СЫНЫП ОҚУШЫЛАРЫНЫҢ ЖҰМСАҚ ДАҒДЫЛАРДЫ ДАМЫТУДЫҢ БІР ЖОЛЫ РЕТІНДЕ..................................225

Б.Д. Оразов, Г.Б. Исаева, С.С. Сләмжанова
ЖОҒАРЫ ОҚУ ОРЫНДАРЫНДА ФИЗИКАНЫ ОҚЫТУ КЕЗІНДЕ СТУДЕНТТЕРДІҢ ЭКСПЕРИМЕНТТІК ДАҒДЫЛАРЫН ҚАЛЫПТАСТЫРУ...240

Т.О. Орынбасар, А.Б. Амирбекова
БЕЙНЕЛІ ЛИНГВИСТИКАНЫ ОҚЫТУ ӘДІСТЕРІ: СТРАТЕГИЯЛАР МЕН ТӘСІЛДЕР...254

П.Ж. Парманкулова, М.Н. Сыздық, М.А. Джанзакова
БОЛАШАҚ ПЕДАГОГТАРДЫ ИНКЛЮЗИВТІ ОҚЫТУҒА ДАЯРЛАУДЫҢ ҚҰРЫЛЫМДЫҚ МОДЕЛІ...271

И.Т. Салгожа, Г.Б. Камалова, А.Ж. Нурбекова
EDUSCRUM ӘДІСІНІҢ БОЛАШАҚ ИНФОРМАТИКА МҰҒАЛІМДЕРІНДЕ ЖҰМСАҚ ДАҒДЫЛАРДЫ ДАМЫТУҒА ӘСЕРІ..288

А.А. Таутенбаева, Б.Т. Абыканова, Г. Кощанова
«ЖҰМСАҚ ДАҒДЫЛАРДЫҢ» ТҮЛЕКТЕРДІ ЖҰМЫСҚА ОРНАЛАСТЫРУДАҒЫ РӨЛІ: ЖҰМЫС БЕРУШІЛЕРДІҢ ҚАЖЕТТІЛІКТЕРІ МЕН СҰРАНЫСТАРЫНЫҢ ТАЛДАУЫ..309

ЭКОНОМИКА

С.Т. Абилдаев, Г.К. Амирова, И.К. Сулейменова
ҚАЗАҚСТАН РЕСПУБЛИКАСЫ АУЫЛ ШАРУАШЫЛЫҒЫ ӨНІМДЕРІНІҢ ЭКСПОРТЫН ҰЙЫМДАСТЫРУ ЖӘНЕ БАҒАЛАУ....................................329

М. Ақбалық, Қыймет Қалиюрт
КОМПАНИЯНЫҢ ТИІМДІЛІГІНЕ ЖӘНЕ ТҰРАҚТЫ ДАМУЫНА АУДИТТІҢ ӘСЕРІ....................................340

М.К. Амангельдинова, Б.С. Сапарова, Л.М. Шаяхметова
ҚАЗАҚСТАНДАҒЫ ИНВЕСТИЦИЯЛЫҚ КОМПАНИЯЛАРДЫҢ ИННОВАЦИЯЛЫҚ ӘЛЕУЕТІ....................................356

З.А. Арынова
ҚАЗАҚСТАН ЭКОНОМИКАСЫН ЦИФРЛАНДЫРУДА БІЛІМ БЕРУ МЕН БИЗНЕС АРАСЫНДАҒЫ ТЕҢДЕСТІРІЛГЕН МОДЕЛЬДІ ӘЗІРЛЕУДІҢ ҚИЫНДЫҚТАРЫ....................................374

А.А. Бельгибаев, Г.У. Акимбекова, С.Э. Епанчинцева
ҚАЗАҚСТАН ӨҢІРЛЕРІН ИНВЕСТИЦИЯЛЫҚ ДАМУ ДЕҢГЕЙІ БОЙЫНША ТОПТАСТЫРУ....................................390

З.А. Жантасова, М.У. Бейсенова, А.Е. Есенова
ҚАЗАҚСТАНДАҒЫ ЛОГИСТИКАНЫҢ АҚПАРАТТЫҚ ТРАНСФОРМАЦИЯСЫ....................................405

Ж. Жұман, Ә.У. Хамзаева, Ду Бинхан
ҚАЗАҚСТАН МЕН РЕСЕЙДІҢ ГАЗ НАРЫҒЫН САЛЫСТЫРМАЛЫ ТАЛДАУ....................................418

А.Б. Искакова, Г.Д. Аманова, Г.А. Рахимжанова
ЖҰМЫСКЕРЛЕРГЕ ӘЛЕУМЕТТІК КЕПІЛДІКТЕР БЕРУДІҢ ХАЛЫҚАРАЛЫҚ ТӘЖІРИБЕСІН ТАЛДАУ....................................438

Г. Қалқабаева, А. Құрманалина, А. Атабаева
ҚАЗАҚСТАН ЭКОНОМИКАСЫНА ИНВЕСТИЦИЯЛЫҚ САЛЫМДАР КӨЛЕМІНЕ ФАКТОРЛАРДЫҢ ӘСЕРІ: ӘЛЕУМЕТТІК САУАЛНАМА НӘТИЖЕЛЕРІ....................................453

О.Ю. Когут, В.С. Карзанова, О.В. Кобзарева
БАСҚАРУДЫҢ ТИІМДІЛІГІН АРТТЫРУ МАҚСАТЫНДА МЕМЛЕКЕТТІК БОРЫШ АУДИТІН ЦИФРЛАНДЫРУДЫҢ ҚАЗІРГІ ЗАМАНҒЫ ҮРДІСТЕРІ....................................467

А.А. Қуаналиев
ҚАЗАҚСТАНДА СЫБАЙЛАС ЖЕМҚОРЛЫҚПЕН КҮРЕСУ ҮШІН ЦИФРЛЫҚ ТЕХНОЛОГИЯЛАРДЫ ЕНГІЗУДІҢ ХАЛЫҚАРАЛЫҚ ТӘЖІРИБЕСІ МЕН ЭКОНОМИКАЛЫҚ ӘСЕРІН САЛЫСТЫРМАЛЫ ТАЛДАУ....477

Ж.Н. Кусмолдаева, Ж.Ж. Бельгибаева, О.А. Абралиев
ҚАЗАҚСТАННЫҢ АУЫЛДЫҚ ЖЕРЛЕРІНДЕГІ ҚАЗІРГІ ДЕМОГРАФИЯЛЫҚ ЖАҒДАЙ....490

Е.Е. Мубараков, И.В. Бордияну, М.У. Рахимбердинова
ГИГ-ЭКОНОМИКА ЖАҒДАЙЫНДАҒЫ ГЕНДЕРЛІК ТЕҢДІК: ҚАЗАҚСТАН ТӘЖІРИБЕСІ....502

З. Сатпаева, Д. Кангалакова, Д. Мұсаева
АҒЫМДАҒЫ ҚАЗАҚСТАНДЫҚ КӘСІПОРЫНДАРДЫҢ ЦИФРЛАНДЫРУДЫ ҚАРЖЫЛАНДЫРУЫ: ӨҢІРЛІК ЖӘНЕ САЛАЛЫҚ АСПЕКТІЛЕР....518

А.О. Сыздықова, Р.М. Тажибаева, Ж.К. Жетибаев
ОРТАЛЫҚТАНДЫРЫЛМАҒАН ҚАРЖЫ БОЛАШАҒЫ МЕН ТӘУЕКЕЛДЕР....537

Ж.С. Тәжібаева, С.Д. Тәжібаев, С.О. Таңатова
ЭКОНОМИКАЛЫҚ ТРАНФОРМАЦИЯ ЖАҒДАЙЫНДА КӘСІПКЕРЛІКТІҢ ИНСТИТУЦИЯЛЫҚ ОРТАСЫН РӨЛІ....554

Ж.Қ. Тайбек, И.Е. Кожамкулова, О.І. Багдат
ЭКОНОМИКАЛЫҚ ТҰРАҚТЫ ӨСУДЕГІ ИНВЕСТИЦИЯЛЫҚ ӘЛЕУЕТ...569

А.Р. Тұрсын, А.С. Тулеметова, Қ. Сейітқасымұлы
ҚАЗАҚСТАННЫҢ ҚҰРЫЛЫС САЛАСЫНЫҢ ИНВЕСТИЦИЯЛЫҚ ТАРТЫМДЫЛЫҒЫН АРТТЫРУ ФАКТОРЫ РЕТІНДЕ НЕГІЗГІ ЭКОНОМИКАЛЫҚ КӨРСЕТКІШТЕРДІ ЗЕРТТЕУ....587

З.К. Чуланова, Н.Ж. Бримбетова
БАТЫС ҚАЗАҚСТАН ӨҢІРЛЕРІНІҢ ҚАРЖЫЛЫҚ ӨЗІН-ӨЗІ ҚАМТАМАСЫЗ ЕТУІ ЖӘНЕ ӨЗІН-ӨЗІ ДАМЫТУ ТЕТІКТЕРІ....603

О.Л. Эм
ҚАЗАҚСТАН РЕСПУБЛИКАСЫНДА ҰЖЫМДЫҚ ИНВЕСТИЦИЯЛАУ ЖҮЙЕЛЕРІН ЖЕТІЛДІРУ ӘДІСТЕРІ МЕН ДАМУ ПЕРСПЕКТИВАЛАРЫ....620

СОДЕРЖАНИЕ

ПЕДАГОГИКА

А.М. Абдыхалыкова, Ж.А. Бейсембаева, А.Н. Нуржанова
РОЛЬ ЦИФРОВЫХ АУТЕНТИЧНЫХ ТЕКСТОВ В КОММУНИКАТИВНОМ ОБУЧЕНИИ ЯЗЫКУ……………………………………………......................………5

Г. Атабаева, Ф. Атабаева, А. Сексембаева
ТЕХНОЛОГИЯ ИСПОЛЬЗОВАНИЯ ИНТЕЛЛЕКТУАЛЬНОЙ КАРТЫ В ФОРМИРОВАНИИ КОММУНИКАТИВНОЙ КОМПЕТЕНТНОСТИ СТУДЕНТОВ..20

Г.М. Аутова, М.Р. Кушербаева, Ш.Е. Жусипбекова
ВЫЯВЛЕНИЕ НЕКОТОРЫХ ТЕОРЕТИЧЕСКИХ ПРОТИВОРЕЧИЙ В ГЛАВАХ «ФИЗИКА АТОМА И АТОМНОГО ЯДРА»……………........………33

А. Аханова, Г. Орманова, Ш. Раманкулов
ПРОЕКТ STEAM CLIL В ОБРАЗОВАНИИ: НА ПРИМЕРЕ ПОДГОТОВКИ ОБУЧАЮЩИХСЯ В ИНЖЕНЕРНО-ТЕХНИЧЕСКИХ ОБЛАСТЯХ..............50

Б.А. Аяпова, А.А. Алимбекова, А.И. Булшекбаева
ГЕЙМИФИКАЦИЯ В РАЗВИТИИ ЛИДЕРСКИХ НАВЫКОВ У СТАРШИХ ДОШКОЛЬНИКОВ...63

Б.Ш. Баймухамбетова, А.А. Момбек, Г.А. Августханова
СТРУКТУРНЫЙ АНАЛИЗ РЕАЛИЗАЦИИ ДУАЛЬНОГО ОБУЧЕНИЯ В ВУЗЕ……..79

Ж.Н. Бекболат, А.Б. Жолмаханова, Сейфуллах Йылдырым
ПЕДАГОГИЧЕСКОЕ ЗНАЧЕНИЕ ПИСЕМ М. ШОКАЯ.................................95

Б.Б. Бексултан, Ж.М. Жаксибаева
ОЦЕНКА ИСПОЛЬЗОВАНИЯ ЦИФРОВЫХ ТЕХНОЛОГИЙ В ШКОЛЬНОМ КУРСЕ ХИМИИ...108

А.Х. Давлетова, Н.Н. Оразова, Е.Т. Асан
ПРЕИМУЩЕСТВА И НЕДОСТАТКИ ИСПОЛЬЗОВАНИЯ ИСКУССТВЕННОГО ИНТЕЛЛЕКТА В ОБРАЗОВАНИИ.............................122

Т.А. Данияров, Б.У. Ермаханов, М. Исаев
ЭФФЕКТИВНОСТЬ ИСПОЛЬЗОВАНИЯ ИНФОРМАЦИОННО-ЦИФРОВЫХ ТЕХНОЛОГИЙ В ПРЕПОДАВАНИИ ИСТОРИИ: АНАЛИЗ РЕЗУЛЬТАТОВ АНКЕТИРОВАНИЯ..138

С. Калдыгозова, М. Шакенова, М. Джилкишиева
ПРИМЕНЕНИЕ ИСКУССТВЕННОГО ИНТЕЛЛЕКТА В СИСТЕМЕ МОНИТОРИНГА И УПРАВЛЕНИЯ КАЧЕСТВОМ ОБРАЗОВАНИЯ В КАЗАХСТАНЕ……..…………152

М. Кноль, Д. Шалбаева, Г. Шерипова
СТРАТЕГИИ ПРЕОДОЛЕНИЯ МЕЖЪЯЗЫКОВОЙ ИНТЕРФЕРЕНЦИИ ПРИ ОБУЧЕНИИ АНГЛИЙСКОМУ ЯЗЫКУ В УСЛОВИЯХ ТРЕХЪЯЗЫЧНОГО ОБРАЗОВАНИЯ В КАЗАХСТАНЕ……........…………..174

М. Кожа, Т. Апендиев, Е. Сатов
ИСПОЛЬЗОВАНИЕ ТЮРКО-МУСУЛЬМАНСКИХ ИСТОЧНИКОВ В ОБРАЗОВАТЕЛЬНЫХ ПРОГРАММАХ……………..................…………188

Г.Т. Курбанкулова, А.С. Стамбекова
МЕТОДОЛОГИЧЕСКИЕ ОСНОВЫ И ПРИНЦИПЫ ПОДГОТОВКИ БУДУЩИХ УЧИТЕЛЕЙ НАЧАЛЬНОГО ОБРАЗОВАНИЯ К ПРИОБЩЕНИЮ УЧАЩИХСЯ К НАЦИОНАЛЬНЫМ ЦЕННОСТЯМ……...…………………208

А.Е. Мухаметкаиров, Г.С. Аяпбергенова, С.К. Абильдина
ГЕЙМИФИКАЦИЯ КАК ОДИН ИЗ СПОСОБОВ РАЗВИТИЯ SOFT SKILLS У СТАРШЕКЛАССНИКОВ……….....................................…………225

Б.Д. Оразов, Г.Б. Исаева, С.С. Сламжанова
ФОРМИРОВАНИЕ ЭКСПЕРИМЕНТАЛЬНЫХ НАВЫКОВ СТУДЕНТОВ ПРИ ПРЕПОДАВАНИИ ФИЗИКИ В ВЫСШИХ УЧЕБНЫХ ЗАВЕДЕНИЯХ……..………240

Т.О. Орынбасар, А.Б. Амирбекова
МЕТОДЫ ПРЕПОДАВАНИЯ ОБРАЗНОЙ ЛИНГВИСТИКИ: СТРАТЕГИИ И ПОДХОДЫ…………...……254

П.Ж. Парманкулова, М.Н. Сыздык, М.А. Джанзакова
СТРУКТУРНАЯ МОДЕЛЬ ПОДГОТОВКИ БУДУЩИХ ПЕДАГОГОВ К ИНКЛЮЗИВНОМУ ОБУЧЕНИЮ...271

И.Т. Салгожа, Г.Б. Камалова, А.Ж. Нурбекова
ВЛИЯНИЕ МЕТОДА EDUSCRUM НА РАЗВИТИЕ ГИБКИХ НАВЫКОВ У БУДУЩИХ УЧИТЕЛЕЙ ИНФОРМАТИКИ……………..........…………288

А.А. Таутенбаева, Б.Т. Абыканова, Г. Кощанова
РОЛЬ «МЯГКИХ НАВЫКОВ» В ТРУДОУСТРОЙСТВЕ ВЫПУСКНИКОВ: АНАЛИЗ ПОТРЕБНОСТЕЙ И ЗАПРОСОВ РАБОТОДАТЕЛЕЙ……….…309

ЭКОНОМИКА

С.Т. Абилдаев, Г.К. Амирова, И.К. Сулейменова
ОРГАНИЗАЦИЯ И ОЦЕНКА ЭКСПОРТА СЕЛЬСКОХОЗЯЙСТВЕННОЙ ПРОДУКЦИИ РЕСПУБЛИКИ КАЗАХСТАН……….............…………..329

М. Акбалик, Киймет Калиюрт
ВЛИЯНИЕ АУДИТА НА ЭФФЕКТИВНОСТЬ КОМПАНИИ И УСТОЙЧИВОЕ РАЗВИТИЕ…………...340

М.К. Амангельдинова, Б.С. Сапарова, Л.М. Шаяхметова
ИННОВАЦИОННЫЙ ПОТЕНЦИАЛ ИНВЕСТИЦИОННЫХ КОМПАНИЙ В КАЗАХСТАНЕ………...……356

З.А. Арынова
ПРОБЛЕМЫ РАЗРАБОТКИ СБАЛАНСИРОВАННОЙ МОДЕЛИ ВЗАИМОДЕЙСТВИЯ ОБРАЗОВАНИЯ И БИЗНЕСА В УСЛОВИЯХ ЦИФРОВИЗАЦИИ ЭКОНОМИКИ КАЗАХСТАНА……………………374

А.А. Бельгибаев, Г.У. Акимбекова, С.Э. Епанчинцева
ГРУППИРОВКА РЕГИОНОВ КАЗАХСТАНА ПО УРОВНЮ ИНВЕСТИЦИОННОГО РАЗВИТИЯ……….............................…………390

З.А. Жантасова, М.У. Бейсенова, А.Е. Есенова
ИНФОРМАЦИОННАЯ ТРАНСФОРМАЦИЯ ЛОГИСТИКИ В КАЗАХСТАНЕ……...405

Ж. Жуман, А.В. Хамзаева, Ду Бинхан
СРАВНИТЕЛЬНЫЙ АНАЛИЗ ГАЗОВОГО РЫНКА КАЗАХСТАНА И РОССИИ……...……418

А.Б. Искакова, Г.Д. Аманова, Г.А. Рахимжанова
АНАЛИЗ МЕЖДУНАРОДНОГО ОПЫТА ПРЕДОСТАВЛЕНИЯ СОЦИАЛЬНЫХ ГАРАНТИЙ РАБОТНИКАМ……………….......………… 438

Г. Калкабаева, **А. Курманалина**, **А. Атабаева**
ВЛИЯНИЕ ФАКТОРОВ НА ИНВЕСТИЦИОННЫЕ ВЛОЖЕНИЯ В ЭКОНОМИКУ КАЗАХСТАНА: РЕЗУЛЬТАТЫ СОЦИОЛОГИЧЕСКОГО ОПРОСА……..…453

О.Ю. Когут, В.С. Карзанова, О.В. Кобзарева
СОВРЕМЕННЫЕ ТЕНДЕНЦИИ ЦИФРОВИЗАЦИИ АУДИТА ГОСУДАРСТВЕННОГО ДОЛГА В ЦЕЛЯХ ПОВЫШЕНИЯ ЭФФЕКТИВНОСТИ УПРАВЛЕНИЯ……….............................……..467

А. А. Куаналиев
СРАВНИТЕЛЬНЫЙ АНАЛИЗ МЕЖДУНАРОДНОГО ОПЫТА И ЭКОНОМИЧЕСКИХ ЭФФЕКТОВ ВНЕДРЕНИЯ ЦИФРОВЫХ ТЕХНОЛОГИЙ В БОРЬБЕ С КОРРУПЦИЕЙ В КАЗАХСТАНЕ……………………………………………………………477

Ж.Н. Кусмолдаева, Ж.Ж. Бельгибаева , О.А. Абралиев
ДЕМОГРАФИЧЕСКАЯ СИТУАЦИЯ В СЕЛЬСКОЙ МЕСТНОСТИ КАЗАХСТАНА В СОВРЕМЕННЫХ УСЛОВИЯХ..490

Е.Е. Мубараков, И.В. Бордияну, М.У. Рахимбердинова
ГЕНДЕРНОЕ РАВЕНСТВО В УСЛОВИЯХ ГИГ-ЭКОНОМИКИ: ОПЫТ КАЗАХСТАНА..502

З. Сатпаева, Д. Кангалакова, Д. Мусаева
ФИНАНСИРОВАНИЕ ЦИФРОВИЗАЦИИ КАЗАХСТАНСКИМИ ПРЕДПРИЯТИЯМИ В СОВРЕМЕННЫХ УСЛОВИЯХ: РЕГИОНАЛЬНЫЙ И ОТРАСЛЕВОЙ АСПЕКТЫ…...518

А.О. Сыздыкова, Р.М. Тажибаева, Ж.К. Жетибаев
ПЕРСПЕКТИВЫ И РИСКИ ДЕЦЕНТРАЛИЗОВАННЫХ ФИНАНСОВ.......537

Ж.С. Тажибаева, С.Д. Тажибаев, С.О. Танатова
РОЛЬ ИНСТИТУЦИОНАЛЬНОЙ СРЕДЫ ПРЕДПРИНИМАТЕЛЬСТВА В УСЛОВИЯХ ТРАНСФОРМАЦИИ ЭКОНОМИКИ……………......………554

Ж.К. Тайбек, И.Е. Кожамкулова, Б.И. Оспан
ИНВЕСТИЦИОННЫЙ ПОТЕНЦИАЛ В УСТОЙЧИВОМ ЭКОНОМИЧЕСКОМ РОСТЕ..569

А.Р. Турсын, А.С. Тулеметова, К. Сейиткасымулы
ИССЛЕДОВАНИЕ КЛЮЧЕВЫХ ЭКОНОМИЧЕСКИХ ПОКАЗАТЕЛЕЙ КАК ФАКТОР ПОВЫШЕНИЯ ИНВЕСТИЦИОННОЙ ПРИВЛЕКАТЕЛЬНОСТИ СТРОИТЕЛЬНОЙ ОТРАСЛИ КАЗАХСТАНА……………......………………587

З.К. Чуланова, Н.Ж. Бримбетова
ФИНАНСОВАЯ САМОДОСТАТОЧНОСТЬ РЕГИОНОВ ЗАПАДНОГО КАЗАХСТАНА И МЕХАНИЗМЫ ИХ САМОРАЗВИТИЯ ……………....……603

О.Л. Эм
МЕТОДЫ СОВЕРШЕНСТВОВАНИЯ И ПЕРСПЕКТИВЫ РАЗВИТИЯ СИСТЕМ КОЛЛЕКТИВНОГО ИНВЕСТИРОВАНИЯ В РЕСПУБЛИКЕ КАЗАХСТАН………...…..620

Publication Ethics and Publication Malpractice in the journals of the National Academy of Sciences of the Republic of Kazakhstan

For information on Ethics in publishing and Ethical guidelines for journal publication see http://www.elsevier.com/publishingethics and http://www.elsevier.com/journal-authors/ethics.

Submission of an article to the National Academy of Sciences of the Republic of Kazakhstan implies that the work described has not been published previously (except in the form of an abstract or as part of a published lecture or academic thesis or as an electronic preprint, see http://www.elsevier.com/postingpolicy), that it is not under consideration for publication elsewhere, that its publication is approved by all authors and tacitly or explicitly by the responsible authorities where the work was carried out, and that, if accepted, it will not be published elsewhere in the same form, in English or in any other language, including electronically without the written consent of the copyright-holder. In particular, translations into English of papers already published in another language are not accepted.

No other forms of scientific misconduct are allowed, such as plagiarism, falsification, fraudulent data, incorrect interpretation of other works, incorrect citations, etc. The National Academy of Sciences of the Republic of Kazakhstan follows the Code of Conduct of the Committee on Publication Ethics (COPE), and follows the COPE Flowcharts for Resolving Cases of Suspected Misconduct (http://publicationethics.org/files/u2/New_Code.pdf). To verify originality, your article may be checked by the originality detection service Cross Check http://www.elsevier.com/editors/plagdetect.

The authors are obliged to participate in peer review process and be ready to provide corrections, clarifications, retractions and apologies when needed. All authors of a paper should have significantly contributed to the research.

The reviewers should provide objective judgments and should point out relevant published works which are not yet cited. Reviewed articles should be treated confidentially. The reviewers will be chosen in such a way that there is no conflict of interests with respect to the research, the authors and/or the research funders.

The editors have complete responsibility and authority to reject or accept a paper, and they will onh accept a paper when reasonably certain. They will preserve anonymity of reviewers and promote publication of corrections, clarifications, retractions and apologies when needed. The acceptance of a paper automatically implies the copyright transfer to the National Academy of sciences of the Republic of Kazakhstan.

The Editorial Board of the National Academy of sciences of the Republic of Kazakhstan will monitor and safeguard publishing ethics.

Правила оформления статьи для публикации в журнале смотреть на сайте:

www: nauka-nanrk.kz

ISSN 2518–1467 (Online),

ISSN 1991–3494 (Print)

http://www.bulletin–science.kz/index.php/en

Директор отдела издания научных журналов НАН РК *А. Ботанқызы*

Редакторы: *Д.С. Аленов, Ж.Ш.Әден*

Верстка на компьютере *Г.Д.Жадыранова*

Подписано в печать 28.04.2025.

Формат 60x881/8. Бумага офсетная. Печать - ризограф.

40,5 п.л. Заказ 2.

РОО «Национальная академия наук РК»

050010, Алматы, ул. Шевченко, 28, т. 272-13-19